

Анотація

Барановський В. В. Формування державної політики протидії поширенню кіберадикції серед молоді. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису. Магістерська робота на здобуття освітнього ступеня магістра за спеціальністю 281 Публічне управління та адміністрування. Хмельницький університет управління та права імені Леоніда Юзькова, Хмельницький, 2022. 77 с.

Представлено авторське визначення державної політики у сфері профілактики кіберадикції у молодіжному середовищі.

Проведено аналіз Інтернет-ресурсів суб'єктів реалізації державної політики України у сфері профілактики кіберадикції в молодіжному середовищі, який показав дефіцит, а в деяких випадках і повну відсутність інформації щодо профілактики інтернет-залежності, високу щільність інформації, заплутану навігацію сайтів, відсутність адаптації більшості офіційних інформаційних ресурсів під сучасні мобільні пристрої. Здійснено опитування батьків і дітей спрямоване на виявлення підлітків, залежних від мережі інтернет та комп'ютерних ігор.

Визначено коло проблем, що перешкоджають реалізації діяльності з профілактики кіберадикції в Україні. В якості основних рекомендацій щодо підвищення ефективності реалізації державної політики України у сфері профілактики кіберадикції у молодіжному середовищі визначено: створення опрацьованої програми забезпечення інформаційної безпеки дітей, що включає заходи щодо профілактики Інтернет-залежності; організація підготовки та залучення кваліфікованих кадрів у сфері забезпечення інформаційної безпеки; збільшення фінансування у сфері забезпечення інформаційної безпеки дітей.

Ключові слова: кіберадикція, державна політика України у сфері профілактики кіберадикції в молодіжному середовищі, Інтернет-залежність, веб-ресурс.

Summary

Baranovskyi V.V. Formation of the state policy of countering the spread of cyber addiction among youth. Qualifying scientific paper on copywriting. Master's degree work for obtaining an open master's degree in the specialty 281 Public management and administration. Khmelnytskyi Leonid Yuzkov University of Management and Law, Khmelnytskyi, 2022. 77 p.

The author's definition of state policy in the field of prevention of cyber addiction in the youth environment is presented.

An analysis of the Internet resources of the subjects of implementation of the state policy of Ukraine in the field of prevention of cyber addiction in the youth environment was carried out, which showed a deficit, and in some cases a complete absence of information on the prevention of Internet addiction, a high density of information, confusing navigation of sites, lack of adaptation of most official information resources for modern mobile devices. A survey of parents and children was conducted aimed at identifying teenagers addicted to the Internet and computer games.

A range of problems that prevent the implementation of cyber addiction prevention activities in Ukraine have been identified. As the main recommendations for improving the effectiveness of the implementation of the state policy of Ukraine in the field of cyber addiction prevention in the youth environment, the following have been identified: the creation of an elaborate program for ensuring the information security of children, which includes measures for the prevention of Internet addiction ; organization of training and involvement of qualified personnel in the field of information security; increasing funding in the field of ensuring children's information security.

Keywords: cyber addiction, state policy of Ukraine in the field of prevention of cyber addiction in the youth environment, Internet addiction, web resource.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПРОТИДІЇ ПОШИРЕННЮ КІБЕРАДИКЦІЇ СЕРЕД МОЛОДІ	9
1.1. Сутність кіберадикції як феномену сучасного інформаційного суспільства	9
1.2. Складові державної політики протидії поширенню кіберадикції серед молоді	15
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПРОТИДІЇ ПОШИРЕННЮ КІБЕРАДИКЦІЇ СЕРЕД МОЛОДІ В УКРАЇНІ	19
2.1. Правове забезпечення державної інформаційної політики в молодіжному середовищі	19
2.2. Оцінка реалізації державної політики протидії поширенню кіберадикції серед молоді в Україні	28
РОЗДІЛ 3. НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПРОТИДІЇ ПОШИРЕННЮ КІБЕРАДИКЦІЇ СЕРЕД МОЛОДІ	47
3.1. Концептуальні основи формування державної політики протидії поширенню кіберадикції серед молоді.....	47
3.2. Використання інформаційних ресурсів у сфері протидії поширенню кіберадикції серед молоді.....	52
ВИСНОВКИ.....	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70

ВСТУП

Актуальність дослідження. У сучасних умовах цифровізації неможливо уявити життя без комп'ютера, телефону, інтернету та інших інформаційних девайсів, які давно стали невід'ємною частиною життєдіяльності людини XXI ст. Поява інформаційно-комунікаційних технологій принесла колосальну користь людству, проте все частіше наукові фахівці говорять про небезпеку, яку може містити в собі кіберсередовище, особливо для невідготовленого молодого користувача. Однією з таких небезпек виступає кіберадикція, що проявляється в патологічній залежності від комп'ютерних ігор та зануренні у віртуальний простір. Особливу актуальність має проблема розробки нормативно-правової регламентації питань профілактики поширення кіберадикції. У сучасній законодавчій практиці вже є позитивний досвід профілактики поширення комп'ютерної залежності. Так державою на державному та регіональному рівнях реалізується державна політика щодо забезпечення інформаційної безпеки дітей, яка включає низку заходів, спрямованих на профілактику залежності від комп'ютерних ігор та мережі інтернет.

У вітчизняній законодавчій практиці відсутнє поняття «кіберадикція» або «комп'ютерна ігрова залежність», проте є більш ємний термін «інтернет-залежність», що включає широкий спектр проблем кіберзалежної поведінки, який у форматі вітчизняного нормативно-правового поля підпадає під дію законодавства про забезпечення інформаційної безпеки дітей та захисту дітей від інформації, що завдає шкоди їхньому здоров'ю та розвитку. Інтенсивний та динамічний розвиток інформаційних технологій, недоліки науково-методологічного, законодавчого регулювання та недосконалість технологій державної політики у сфері профілактики кіберадикції не дозволяють здійснити повноцінний аналіз, стосовно змін які відбуваються та своєчасно відреагувати, це, в свою чергу, потребує безперервної роботи з боку соціуму, громадських організацій та владних структур.

Відсутність законодавчо закріпленого терміна «кіберадикція» на практиці призводить до формалізму та підміни понять, внаслідок чого профілактика інтернет-залежної поведінки випадає як об'єкт нормативно-правового регулювання. Так на практиці більшість законодавчих актів, планів та програм у сфері забезпечення інформаційної безпеки дітей практично не містять заходів, спрямованих на профілактику розповсюдження інтернет-залежності.

Тому, особливо важливо на теоретичному та практичному рівнях розробити основи профілактики поширення кіберадикції у молодіжному середовищі, організувати моніторинг залежності від комп'ютерних ігор, проводити аналіз практичної діяльності у сфері профілактики інтернет-залежності.

Аналіз рівня розробленості теми. Так психосоціальні аспекти проблеми досліджувалися К. С. Янг (K. S. Yang), Ц. П. Короленко, А. Є. Войскунським, А. Є. Жічкіна, етапи та фактори формування комп'ютерної залежності відображені у працях І. К. Голдберг (I. K. Goldberg), Ст М. Ялтонського, Н. А. Сироти, Н. І.Алтухової, А. В. Котлярова та ін., поведінка користувачів у «мережі» описані А. Є. Жічкіної, Є. П. Белінської та ін., клінічні аспекти та типології залежності представлені П. Уайброу (P. Uajbrou), В. Д. Менделевичем, В. А.Лоскутової, взаємодія дітей та молоді з комп'ютером відображено у роботах О. Н. Арестової, Л. Н. Бабаніна, Ю. Д. Бабаєвої, Л. Н. Нікітіної, детермінанти виникнення кіберадикції відображені у працях М. Орзака (M. Orzak), Д. Грінфілд (D. Grinfeld), М. Гріффітс (M. Griffiths), М. А. Шаталіної, А. В. Гришин, аналіз комп'ютерних ігор представлений у роботах М. С. Іванова, проблеми впливу комп'ютерних ігор на агресивність геймерів описані Л. Девіс (L. Devis), Л. І. Шакірової, Ю. В. Серебреніковою та ін, питання профілактики кіберадикції розглядали П. Х. Делфаббро (P. H. Delfabbro), Д. Дж. Кусс (D. Dzh. Kuss), Л. Н. Юр'єва, Т. Ю. Больбот, А. В. Урсу, Д. І. Воронов тощо.

Однак у науковій літературі постійно точаться суперечки з позицій різних науково-методологічних підходів щодо формулювання термінологічного апарату, критеріїв, стадій, типологій та факторів формування залежності від комп'ютерних ігор, що призводить до різних думок та неоднозначності у

визначенні кіберадикції як нового соціального явища, що негативно впливає на суспільний розвиток.

Недостатньо розробленими також залишаються питання нормативно-правового визначення кіберадикції як захворювання, його профілактики та втілення в основних елементах державної молодіжної політики, що актуалізує тему магістерської роботи.

Мета та завдання роботи. Метою магістерської роботи є обґрунтування теоретичних положень та практичних пропозицій щодо удосконалення формування державної політики протидії поширенню кіберадикції серед молоді. Для досягнення поставленої мети в роботі були поставлені та вирішені такі **завдання:**

- визначити сутність кіберадикції як феномену сучасного інформаційного суспільства;
- описати складові державної політики протидії поширенню кіберадикції серед молоді;
- дослідити правове забезпечення державної інформаційної політики в молодіжному середовищі;
- провести оцінку реалізації державної політики протидії поширенню кіберадикції серед молоді в Україні;
- розробити концептуальні основи формування державної політики протидії поширенню кіберадикції серед молоді;
- розробити механізм використання інформаційних ресурсів у сфері протидії поширенню кіберадикції серед молоді.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що складаються в процесі формування державної політики протидії поширенню кіберадикції серед молоді в Україні.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні аспекти удосконалення формування державної політики протидії поширенню кіберадикції серед молоді в Україні.

Методи дослідження. В основу теоретико-методологічного дослідження лягли положення теорії управління, соціологічного та нормативно-правового наукового підходу до вивчення проблеми формування державної політики протидії поширенню кіберадикції серед молоді, положення теорії розвитку та профілактики стратегій девіантної та адиктивної поведінки (К. Янг (K. Yang), А. Є. Войскунський, Ц. П. Короленко, В. Д. Менделевич). Нормативно-правовий підхід дозволяє розглядати кіберадикцію як об'єкт нормативно-правового регулювання. У межах соціологічного підходу визначається соціальна значимість профілактики поширення кіберадикції у молодіжному середовищі.

Інформаційною базою роботи законодавчі та нормативні акти України, які визначають процеси формування державної політики протидії поширенню кіберадикції серед молоді в Україні, наукові праці зарубіжних і вітчизняних авторів з проблем ігрової залежності, аналітичні матеріали вивчення інтернет-залежності серед молоді.

Практичне значення. Опрацьовані в роботі теоретичні положення та практичні рекомендації щодо формування державної політики протидії поширенню кіберадикції серед молоді можуть бути використані в подальшому формуванні та реалізації молодіжної політики в Україні.

Структура та обсяг магістерської роботи. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та пропозицій, списку використаних джерел з 78 найменувань. Матеріали роботи містять 5 рисунків та 9 таблиць. Загальний обсяг роботи складає 77 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПРОТИДІЇ ПОШИРЕННЮ КІБЕРАДИКЦІЇ СЕРЕД МОЛОДІ

1.1. Сутність кіберадикції як феномену сучасного інформаційного суспільства

Проблема залежності людини від комп'ютерних ігор є полінауковою проблемою і входить до предметів вивчення різних наук: медицини, педагогіки, психології, управління, соціології, а також аддиктології як науки про залежності, що сформувалася наприкінці ХХ століття.

Незважаючи на те, що вивченням феномену кіберадикції займаються різні наукові фахівці, в даний час все ще немає чітких критеріїв визначення залежності людини від комп'ютерних ігор. Відсутня єдина методологія вивчення цього процесу та відповідний термінологічний апарат, що повною мірою розкриває феноменологію проблеми. З метою цілісного розуміння проблеми дослідження будуть розглянуто та проаналізовано такі поняття: «адикція», «адиктивна поведінка», «залежність», «залежна поведінка», «кіберадикція», «інтернет-залежність».

У науковій літературі зустрічається велика кількість синонімічних, а деколи і зовсім різні тлумачення кіберадикції.

Так кіберадикція визначається як ігрова адикція, кібернетична лудоманія, геймадикція, інтернет-залежність, комп'ютерна ігроманія, комп'ютерна ігрова залежність чи адикція [14]. Така велика кількість дефініцій неминуче призводить до різночитання в розумінні та неоднозначності у визначенні кіберадикції як нового соціального явища. Ця обставина породжує складнощі в документальному закріпленні залежності від комп'ютерних ігор як на національному, так і на міжнародному рівнях.

Проблема документального визначення кіберадикції як захворювання, яке підлягає лікуванню, полягає в її неоднозначній полінауковій природі, а також у

не традиційній природі адиктивного агента, який не має у своїй структурі хімічної складової. Цей факт у свою чергу породжує широкий плюралізм думок щодо визначення критеріїв залежності, інструментарію, методології та термінологічного апарату для проведення діагностики цього стану у молодіжному середовищі.

Перші згадки про комп'ютерну залежність людини знайшли своє відображення у працях зарубіжних вчених (М. Шоттон (M. Shotton)), Ш. Текл (SH.Tekl), А. Голдберг (A. Goldberg), Дж. Сулер (Dz. Suler), Д. Грінфілд (D.Grinfild), М. Гріффітс (M. Griffits) та ін) ще на початку 80-х років ХХ ст.

Однак залежність від комп'ютерних онлайн-ігор (IGD) була визнана в психіатричній номенклатурі лише як розлад психічного здоров'я і була внесена до розділу III DSM-5 як проблема, що вимагає подальшого вивчення лише 2013 року. У МКБ-10 (Міжнародна класифікація хвороб), залежність від комп'ютерних ігор взагалі не виділяється в самостійну рубрику, а відноситься до інших психічних розладів [17].

Лише у 2018 році, отримавши значне поширення і велику соціальну значимість, проблему кіберадикції було внесено до МКБ-11 під формулюванням – порушення, спричинені патологічним потягом до ігор, переважно онлайн. Визнання Всесвітньою організацією охорони здоров'я залежності від комп'ютерних ігор захворюванням сприяло визнання проблеми світовою спільнотою, чи принаймні державами-учасницями міжнародних медико-санітарних правил, куди входить сьогодні 196 країн [25]. Проте офіційне визнання кіберадикції як захворювання сталося в день набрання чинності класифікатором МКБ 11 1 січня 2022 року.

Тому в науці та практиці ще потрібно виробити керівні принципи, інструментарій патології, критерії психометричної оцінки, методологічний та термінологічний апарат кіберадикції.

Критерії, запропоновані на сьогоднішній день ВООЗ та DSM-5, можуть бути охарактеризовані як суперечливі, що підтверджується дослідженнями, проведеними Д. Л. Кінг (D. L. King), М. С. Хангсма (M. S. Hangsma),

П. Х. Делфабро (P. H. Delfabbro), М. Градісар (M. Gradisar), М. Гріффітс (M. Griffiths) [62], в якому вони вказали, що всього 6 з 18 запропонованих критеріїв оцінки кіберадикції мали доказову базу, перевірену в двох та більше емпіричних дослідженнях.

Тому так важливо виробити та закріпити єдиний підхід до оцінки патологічної залежності від комп'ютерних ігор, розробити та впровадити профілактичні заходи, спрямовані на запобігання формуванню залежності у молодіжному середовищі.

Під профілактикою прийнято розуміти комплекс заходів, спрямованих на запобігання виникненню, поширенню та загостренню захворювань, соціально-психологічної та особистісної дезадаптації [13]. Велика медична енциклопедія визначає профілактику як комплекс заходів, спрямованих на забезпечення високого рівня здоров'я людей, їх творчого довголіття, усунення причин захворювань [10]. У Великому енциклопедичному словнику під профілактикою розглядається система заходів щодо попередження хвороб, збереження здоров'я та продовження життя людини [11].

Узагальнюючи вищесказане під профілактикою слід розуміти комплекс заходів, спрямованих на запобігання виникнення та поширення захворювань, усунення причин їх виникнення, а також забезпечення та збереження високого рівня здоров'я людей.

Зважаючи на те, що кіберадикція є психологічною формою адиктивної поведінки, слід згадати про психопрофілактику та профілактику адиктивної поведінки у молодіжному середовищі. Під профілактикою адиктивної поведінки у психологічній науці прийнято розуміти низку освітньо-просвітницьких, соціальних та медико-психологічних заходів, спрямованих на попередження поширення та вживання психоактивних речовин, а також недопущення розвитку та подолання негативних особистісних, соціальних та медичних наслідків зловживання психоактивними речовинами [18]. Згідно тлумачного словника психіатричних термінів психопрофілактика являє собою розділ загальної профілактики, що включає заходи щодо попередження психічних захворювань

[6]. У словнику-довіднику з педагогічної психології цей феномен відноситься до психопрофілактики галузі медичної психології, завданням якої є надання спеціалізованої допомоги практично здоровим людям з метою запобігання нервово-психічним та психосоматичним захворюванням, а також полегшення гострих психотравматичних реакцій [43].

Таким чином, під профілактикою кіберадикції слід розуміти комплекс заходів, спрямованих на запобігання виникненню та поширенню залежності від комп'ютерних відеоігор, усунення причин її появи, забезпечення та збереження фізичного та психічного здоров'я людей під час роботи у віртуальному середовищі.

Оскільки більша частина ігрового контенту належить такій соціальній групі як молодь, яка в силу своїх психовікових та соціальних характеристик є найбільш сенситивною до формування різних форм залежностей, слід більш детально розглянути семантичний зміст терміну «молодь».

У широкому значенні під молоддю розуміють соціально-демографічну групу, що виділяється за певними статево-віковими і соціальними характеристиками, до яких входять: економічна незалежність, самостійність, час створення власного оточення, місце та функції, які виконуються в соціальній та стратифікаційній структурі, групові соціокультурні цінності, психофізіологічні особливості та ін. [26]. У науковому світі постійно точаться суперечки щодо визначення терміну «молодь» через різноманітність критеріїв, детермінованих відмінностями у вікових, соціопсихологічних, економічних, політичних, історичних, суб'єктивних та об'єктивних факторах, які визначають цю дефініцію [26].

Вікові межі молоді є досить розмиті та знаходяться у прямій залежності від геополітичних, історичних, економічних та інших факторів і тому так сильно відрізняються у форматі українського та міжнародного законодавства. Так класифікацією за віком, прийнятою Світовою організацією охорони здоров'я, молодий вік розглядається в інтервалі від 18 до 44 років. Відповідно до прийнятої класифікації за віком Генеральної асамблеєю ООН у 1995 році у

«Всесвітній програмі дій, що стосується молоді, до 2000 року та на наступний період» вікові межі молоді лежать в інтервалі від 15 до 24 років. В останній поправці від 2015 року вікові межі молоді можуть варіюватися на національному та міжнародному рівні в інтервалі від 18 до 29 років. У Великобританії та Нідерландах молоддю називають дітей та молодих людей віком від 0 до 25 років, в Іспанії від 14 до 34 років, у Німеччині від 14 до 27 років, у Казахстані від 14 до 29 років. У вітчизняному законодавстві найчастіше вказується вік від 14 до 35 років, однак він може варіюватися в залежності від поставлених цілей та завдань. У рамках нашого дослідження ми будемо розуміти під молоддю соціально-демографічну групу у віковому діапазоні від 14 до 30 років, що виділяється на основі сукупності статево, психофізіологічних та соціокультурних особливостей та характеризується специфічними цінностями та інтересами.

В свою чергу, під молодіжним середовищем слід розуміти соціально-політичний простір взаємодії суб'єктів певної вікової категорії, що характеризуються психофізіологічними та соціокультурними особливостями, специфічними цінностями та інтересами.

Повертаючись безпосередньо до поняття «кіберадикція» слід вказати, що незважаючи на все різноманіття думок, суперечки щодо визначення проблеми кіберадикції як такої в науковому світі не припиняються й досі.

Ряд дослідників, до яких К. Янг (K. YAng) [44], А. Голдберг (A. Goldberg) [62] та ін. розглядають кіберадикцію як залежність від комп'ютерних ігор. Дж. Корнхубер (Dz. Kornhuber), Б. Ленц (B. Lenc), Е. М. Зенсес (E. M. Zenses), П. Буна-Пірру (P. Buna-Pirru), К. Стессель, (K. Stessel') у своїх роботах ототожнюють її з алкогольною та наркотичною залежністю [66]. Такі автори як Дж. Алтман (Dzh. Altman) [53] з колегами, розглядаючи поняття адикція та залежність вважають кіберадикцію станом, який передує залежності. Д. А. Іглін, S. M. Соуне [58] та інші вважають не доведеним та не вивченим в повному обсязі деструктивний вплив комп'ютерних ігор, а Дж. Сулер (Dzh. Suler) [73] взагалі говорить про соціалізуючу роль інтернету як місця безпечного спілкування, з чим важко погодитись. Причина розрізненості думок обумовлена різними

критеріями та використаною методикою визначення цього нового виду залежності.

Згідно з визначенням Всесвітньої організації охорони здоров'я, залежність це стан періодичної чи хронічної інтоксикації, викликаний повторним вживанням природної чи синтетичної речовини [32]. Якщо в даному визначенні розглядається залежність тільки з хімічною складовою, то у словнику-довіднику «Психологія від А до Я» М. Кордуелла (M. Korduell) залежність визначається як різновид розладу особистості, яка характеризується почуттям неадекватності та безпорадності, при якому людина, настільки покладається на інших людей, що неспроможна прийняти жодного самостійного рішення [21].

Таким чином більшість авторів термін «залежність» розглядають як стан стійкого емоційного зв'язку, що характеризується непереборним потягом, який супроводжується втратою вольового контролю, наявністю фізіологічної та психологічної потреби індивіда у вживанні психоактивних речовин або здійсненні певного виду діяльності, що дозволяє уникнути реальності, отримати задоволення або задовольнити депривовані в реальному світі потреби. Розглянувши різні визначення термінів «адикція» та «залежність», можна дійти невтішного висновку, що, попри весь спектр, наявних думок більшість авторів ототожнюють ці поняття.

Так більшість із авторів розглядають адикцію та залежність як захворювання, що виявляється в цілеспрямованій зміні свого психічного стану за допомогою застосування психоактивних речовин або здійсненні певного виду діяльності, що дозволяють уникнути травмуючої реальності, отримати задоволення чи задовольнити депривовані в реальному світі потреби.

Таким чином, на нашу думку, адикцію та залежність слід розглядати як синонімічні поняття, а кіберадикцію як девіантну деструктивну поведінку, що виявляється у патологічній залежності від комп'ютерних ігор, яка, в свою чергу, характеризується цілеспрямованою зміною свого психічного стану за допомогою постійної фіксації уваги на різних видах комп'ютерних ігор, що дозволяє отримати задоволення і уникнути травмуючої реальності або задовольнити

депривовані потреби реального світу. Формальне термінологічне визначення кіберадикції має стати основним вектором роботи у подоланні проблеми залежності від комп'ютерних ігор. Єдиний підхід до проблеми кіберадикції дозволить розробити основні принципи, патологічний інструментарій, чіткі критерії психометричної оцінки, методологічний та термінологічний апарат, що у свою чергу стане основою для розробки та реалізації державних програм профілактики цієї залежності на особистісному, соціальному, державному та міжнародному рівнях.

1.2. Складові державної політики протидії поширенню кіберадикції серед молоді

Молодіжна політика у розвиненій демократичній державі є ключовою інтегральною частиною загальної політики держави, головною метою якої є підтримання відповідного суспільного статусу, якості життя молоді. В умовах активних інтеграційних процесів у світі, що глобалізується, однією з ключових причин формування молодіжної політики як одного з векторів соціальної політики є проблематика соціалізації молоді та її адаптації до сучасних суспільно-політичних умов і реалій.

З метою розуміння державної політики у сфері профілактики кіберадикції у молодіжному середовищі насамперед слід розкрити базовий термін «політика», який у загальноприйнятому сенсі трактується як наука чи мистецтво управління державою. Наприклад, у Великому енциклопедичному словнику під політикою розуміється сфера діяльності, пов'язана з відносинами між соціальними групами, суттю якої є визначення форм, завдань, змісту діяльності держави [11].

П. А. Меркулов, визначаючи політику як прагнення до участі у владі або впливу на розподіл влади, чи то між державами або всередині держави між соціальними групами її громадян, вказує на концентрацію останньої на діяльності з управління суспільством [36].

Так політика є діяльністю з управління суспільством та врегулювання державних та міжнародних відносин, де на чолі стоять інтереси держави як

основного інституту політичної системи. Абсолютна більшість держав світу визнають першорядне значення та особливу значущість роботи з молодим поколінням, оскільки саме воно, насамперед, покликана стати носієм нових громадянських прагнень.

Проте сьогодні у сучасній науці немає універсального визначення категоріальної одиниці «молодіжна політика». Як правило, основні концепції молодіжної політики базуються на двох стратегіях, що диференціюються ступенем участі у розробці та практичній реалізації молодіжної політики державних та недержавних інститутів: заснованої на домінантній ролі держави у молодіжній політиці та на паритетній ролі держави та інститутів громадянського суспільства у питаннях молодіжної проблематики.

Слід зазначити, що у різних країнах світу поняття «молодіжної політики» розуміється по-різному (а багатьма фахівцями зводиться до поняття «молодіжна робота») [59]. Так, наприклад, у Нідерландах під молодіжною політикою розуміється відхід від проблемно-орієнтованих каналів зв'язку та перехід до політики, орієнтованої на можливості; перехід від державної політики до політики соціальної, що потребує значних трансформацій у структурі, функціях, факторах соціалізації (у Нідерландах до категорії «молодь» відносять усіх молодих людей віком від 0 до 25 років) [72]. У Люксембурзі молодіжна політика характеризується більшою мірою як периферійна, ніж «центристська» політика, орієнтована на молодих людей віком від 12 до 25 років і фокусується на переході молоді до своєї соціально-економічної незалежності у сфері ринку праці, соціальної політики, житлового забезпечення та ін. (і, отже, тісно перетинається з політикою, що проводиться відносно дорослого населення) [60].

У Бельгії під молодіжною політикою розуміється трансверсальна політика, що стосується не тільки сфери культури, спорту та засобів масової інформації, а й такі питання, як зайнятість, охорона здоров'я, соціальна залученість, житлове забезпечення та ін. У Франції під терміном «молодіжна політика» розглядається соціальна політика, яка на всіх рівнях влади та у всіх сферах бере до уваги сучасну ситуацію, потреби та очікування молодого покоління [69].

Поняття молодіжної політики в Норвегії означає забезпечення безпечних умов проживання та оточуючого середовища для дітей та молодих людей віком від 12 до 29 років аж до їх дорослішання та зводиться до забезпечення можливостей для незалежності та саморозвитку [76]. При цьому норвезький фахівець у сфері публічної політики Ф. Денстад під терміном «молодіжна політика» розуміє не лише на зобов'язанні держави щодо забезпечення молоді прийнятними умовами проживання, а й наголошує на необхідності забезпечення державними органами цілого ряду можливостей для розвитку молодого покоління норвежців [61].

У Швеції під молодіжною політикою розуміється міжвідомча політика державних органів, що торкається низки сфер, пов'язаних зі створенням сприятливих життєвих умов для молоді [65].

Слід звернути увагу на те, що в низці європейських держав немає чіткого визначення складного поняття молодіжної політики – категорії «молодь», її вікових рамок (наприклад, у Греції, де згідно з нормативними документами ЄС, до групи молодь потрапляє категорія населення від 15 до 29 років, тоді як Європейський Центр знань у сфері молодіжної політики як верхню межу відзначає вік у 35 років, а коли йдеться про «молодих фермерів», межі взагалі зсувається до позначки 40 років) [74].

Отже, відсутня національна молодіжна політика як така, зокрема через те, що є кроссекторальною сферою різних міністерств і відомств. А. Шаронов бачить у молодіжній політиці систему заходів щодо «завоювання», утримування та підтримання соціально-політичного становища молодого покоління, щоб ті, у свою чергу, не потрапили у скрутну життєву ситуацію, відстоювали б свої права та були в змозі без зовнішньої участі вирішувати виникаючі проблеми [48].

Розглядаючи сутність молодіжної політики, слід виявити три її основні виміри: політологічний, правовий та соціологічний. Правовий аспект виражений у законодавчому тлумаченні молодіжної політики та її доктринальному закріпленні відповідними органами. Водночас цей аспект є досить вузьким та суперечливим унаслідок незавершеності формування нормативно-правової бази

вітчизняної молодіжної політики. У рамках соціологічного підходу молодіжна політика розглядається як елемент системи соціальної політики. З погляду політичної науки сфера молодіжної політики постає у вигляді діяльності політичних акторів та спрямована на молодь для забезпечення її лояльності/нелояльності до політичних інститутів, режиму, системи тощо. Таким чином, молодіжна політика у цьому контексті – це діяльність державних органів влади, спрямована на вплив на соціалізацію та соціальний розвиток молодого покоління.

Таким чином, виходячи з плюралізму поглядів вітчизняних та зарубіжних дослідників щодо поняття «молодіжна політика» як наукової категорії, можна констатувати, що молодіжна політика постає, по-перше, у вигляді інтегральної системи внутрішньої молодіжної кооперації в рамках тієї чи іншої суспільно-політичної системи по-друге, у вигляді тісної співпраці молодіжних структур з державними інститутами та неурядовими організаціями, і, по-третє, у рамках взаємодії з іншими соціальними верствами населення та державою в цілому.

Державна політика у сфері профілактики кіберадикції серед молоді є проявом внутрішньої форми політичної парадигми, яка реалізується державою. Державна політика це «цілеспрямована діяльність органів державної влади, яка спрямована на вирішення суспільних проблем, досягнення та реалізацію загальнозначимих цілей розвитку суспільства чи його окремих сфер» [47, с. 91].

Таким чином, державну політику у сфері профілактики кіберадикції у молодіжному середовищі слід розглядати: як цілеспрямовану діяльність органів державної влади, що є системою принципів і заходів нормативно-правового, економічного, інформаційно-освітнього, організаційного, управлінського та іншого характеру; взаємодію органів державної влади з інститутами громадянського суспільства та громадян; як профілактичний напрямок державної політики у сфері своєчасного виховання медіаграмотності у молоді; створення державою умов для ефективної самореалізації та підвищення рівня потенціалу молоді з метою протидії поширення залежності від ігор.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПРОТИДІЇ ПОШИРЕННЮ КІБЕРАДИКЦІЇ СЕРЕД МОЛОДІ В УКРАЇНІ

2.1. Правове забезпечення державної інформаційної політики в молодіжному середовищі

Комп'ютерна залежність, є відносно молодою та маловивченою полінауковою проблемою сучасного інформаційного суспільства, яку в пресі давно охрестили чумою XXI століття завдяки її стрімкому поширенню [41]. Недосконала розробка проблеми кіберадикції полягає не тільки у термінологічній сфері, а й у слабкій розробці нормативно-правового поля, яке регулює взаємини людини із комп'ютером.

У сучасних умовах тотальної цифровізації життєдіяльності людини особливо важливою стає проблема визначення комп'ютерної залежності на законодавчому рівні і як захворювання, і як нового соціального феномена, що потребує правового регулювання на основі прийнятих національних, регіональних та локальних нормативних правових актів у цій сфері:

- регулюють основи використання мережі Інтернет у житті людини залежно від віку;
- встановлюють вікові категорії та обмеження для використання мережі комп'ютерних ігор, що руйнують особу;
- визначають обмеження на поширення негативних та шкідливих інтернет-спільнот для молодіжного середовища;
- встановлюють відповідальність інтернет-провайдерів за популяризацію шкідливих комп'ютерних ігор та негативної інтернет-продукції для молодих людей.

Практика показує, що інтенсивний та динамічний розвиток цифрових технологій, недостатнє науково-методичне та правове регулювання не дозволяють здійснити повноцінний аналіз змін, що відбуваються в молодіжному

середовищі та своєчасно відреагувати на ці зміни, тому потрібна безперервна робота з боку самого соціуму, суспільних організацій та органів громадської влади.

У сучасній міжнародній практиці вже є хай не великий, але позитивний досвід профілактики комп'ютерної залежності на законодавчому рівні. Проте, проблема законодавчого визначення кіберадикції як захворювання, що підлягає лікуванню, тривалий час перебувала на стадії дискусії. Це призвело до наукового плюралізму думок щодо термінологічного апарату, визначення інструментарію, методології дослідження, визначення критеріїв залежності, що, в свою чергу, відтермінувало визначення правового регулювання кіберадикції як захворювання.

Одними з перших держав-учасниць міжнародних медико-санітарних правил на законодавчому рівні кіберадикцію визнали наступні держави: Китай, Південна Корея, Тайвань та інші представники Азійсько-Тихоокеанського регіону. Ця обставина обумовлена широким сегментом ринку гейміндустрії в Азійсько-Тихоокеанському регіоні, доступністю ринку гейміндустрії та відповідно пропорційним зростанням кількості кіберадиктів у регіональному форматі.

Наприклад, у Південній Кореї, де кількість залежних від комп'ютерних ігор переважило цифру в 2 мільйони користувачів, розроблено державну програму Nighttime Shutdown. Це серйозна програма, яка зосереджена на боротьбі з кіберадикцією за такими основними напрямками:

- запровадження вікових обмежень у використанні інтернет-простору;
- закриття доступу до ігрового контенту для молодих людей;
- зниження швидкості інтернету при тривалій грі.

У В'єтнамі на законодавчому рівні запроваджено жорсткі обмеження для Інтернет-провайдерів, які не дозволяють геймерам здійснювати ігрову діяльність у період з 10 вечора до 8 ранку [31].

У Китаї, де залежними є близько 13% користувачів, у межах боротьби з кіберадикцією відкрито табори для примусового лікування. Відповідно до даних,

які були представлені інформаційним агентством КНР «Сінхуа», Постійним комітетом Всекитайських зборів народних представників розглянуто проект законодавчої поправки, що стимулює розвиток цифрових технологій, які, в свою чергу, запобігають Інтернет-залежності у молоді. Відповідно до поправки, держава стимулює створення нових технологій, у тому числі розробку нового програмного забезпечення, перериває онлайн-ігри через певний час, що дозволяє контролювати просторово-часові рамки перебування у мережі молодих людей і призводить до зменшення інтернет-залежних молодих людей [24].

У США та ЄС кіберадикція протягом тривалого часу не визнавалася захворюванням на офіційному рівні, проте профілактична робота у цьому напрямку там ведеться вже давно.

Так у США та Великобританії на законодавчому рівні реалізується профілактична діяльність, яка спрямована на виховання медіа-грамотності, що сприяє зниженню ризиків виникнення залежності та загалом забезпеченню інформаційної безпеки дітей. У рамках профілактики кіберадикції проводяться дні безпечного інтернету, створюються контактні центри гарячої лінії, awareness centers, встановлюється обмежений доступ неповнолітніх до потенційно небезпечного контенту, розробляються концепції інформаційної безпеки дітей і т.д. [24].

Конгресом США, наприклад, у 2000 році прийнято Закон «Про захист дітей у Інтернеті», а в ЄС законодавче значення має ст. 3 Договору про Європейський Союз, згідно якого сформовані такі документи та структури:

- програма «Безпечний Інтернет»;
- система вікової класифікації ігор PEGI;
- агентство мережевої та інформаційної безпеки ENISA;
- система послуг з контенту фільтрації «Чиста лінія» [24].

Наприклад, у Франції діє заборона на відвідування навчальних закладів із смартфонами, а у Великій Британії реалізована стратегія інформаційної безпеки дітей, концептуальною основою якої є підвищення медіа-грамотності та медіа-компетентності засобами навчання та розвитку критичного мислення, аналізу,

оцінки та інтерпретації медіаконтенту як ключова компетенція дітей XXI століття [25].

У вітчизняній законодавчій практиці поняття «кіберадикція» або «комп'ютерна ігрова залежність» як таке не зустрічається взагалі, однак є більш ємний термін «інтернет-залежність», що включає широкий спектр проблем кібер-залежної поведінки, що у форматі вітчизняного нормативно-правового поля підпадає під дію законодавства про забезпечення інформаційної безпеки дітей та захисту дітей від інформації, що завдає шкоди їх здоров'ю та розвитку. В результаті аналізу теоретичних джерел встановлено, що відсутність закріпленого у нормативно-правовому полі терміна «кіберадикція» та його конкретизації призводить до формалізму та підміни понять, внаслідок чого профілактика інтернет-залежної поведінки випадає як об'єкт нормативно-правового регулювання та на практиці зводиться до забезпечення інформаційної безпеки дітей та захисту їх від інформації, що завдає шкоди їхньому здоров'ю та розвитку, що неприйнятно, оскільки ці проблеми мають різні механізми санації.

Внаслідок нормативно-правового аналізу встановлено, що вітчизняне законодавство в галузі профілактики кіберзалежності знаходиться на стадії свого розвитку. Так, у вітчизняному законодавстві відсутнє саме поняття «комп'ютерна ігрова залежність», а використання більш об'ємного терміну «інтернет-залежність» не дозволяє враховувати специфічні особливості проблеми та викликає протиріччя, оскільки залежність від комп'ютерних ігор можлива без мережі інтернет.

В даний час для ефективної профілактики кіберзалежності необхідно створення універсального нормативного правового акту, який регулює основи користування ігровим контентом, встановлює вікові категорії та обмеження для дітей, що знижує поширення та популяризацію комп'ютерних ігор у молодіжному середовищі. А для цього необхідна якісна локальна нормативна правова база на рівні освітньої організації.

Консолідовані зусилля всіх учасників освітніх відносин, розробка технологій, що сприяють контролю просторово-часових рамок знаходження

дітей у грі, використання досвіду інших країн, посилення державного контролю, а також активна пропаганда в засобах масової інформації та мережі інтернет небезпек кіберзалежності та ознак її появи, ведення здорового способу життя, введення в обіг альтернативних ігрових видів діяльності – ось неповний перелік профілактичних заходів кіберзалежності.

Нормативно-правову основу державної молодіжної політики в Україні сьогодні становлять: Закон України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні»; Закон України «Про визнання пластового руху та особливості державної підтримки пластового, скаутського руху»; Указ Президента України «Про заходи щодо сприяння розвитку пластового (скаутського) руху в Україні»; Указ Президента України «Про деякі заходи щодо сприяння вирішенню актуальних питань молоді»; Указ Президента України «Про Стратегію розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року»; Указ Президента України «Про Національну молодіжну стратегію до 2030 року»; Розпорядження Кабінету Міністрів України «Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми “Молодь України” на 2021-2025 роки»; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016-2020 роки та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України»; Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів державної політики з питань молоді та державної підтримки молодіжних та дитячих громадських організацій»; Наказ Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження Порядку реалізації програм, проєктів та проведення заходів державної політики у молодіжній сфері»; Наказ Міністерства молоді та спорту України «Про затвердження Порядку формування календарного плану заходів щодо реалізації державної політики з питань молоді».

Комплексне та системне об'єднання зусиль усіх суб'єктів відносин сприятиме результативній та ефективній реалізації державної політики у сфері профілактики кіберрадикації безпеки дітей тощо [24].

Згідно з Законом України «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні», молодь, молоді громадяни – це громадяни України віком від 14 до 35 років [33].

Варто підкреслити, що визначення поняття «молодь» в основних законодавчих актах і стратегіях України суттєво відрізняється від того, що робиться у світовій практиці. Організація Об'єднаних Націй (ООН) прийняла загальне визначення поняття «молодь», запропоноване раніше Всесвітньою організацією охорони здоров'я, визначаючи нею осіб віком від 15 до 24 років [77]. У 2017 році Всесвітня організація охорони здоров'я офіційно переглянула віковий стандарт. На сьогодні молодими вважаються особи віком від 25 до 44 років [78]. Для того, щоб соціальна робота з молоддю здійснювалася на міжнародному рівні, ЮНЕСКО використовує загальноприйняте визначення ООН і визначає вікову межу, передбачену законодавством конкретної країни. Як і інші агентства системи ООН, ЮНІСЕФ у своїй роботі використовує перше визначення віку Всесвітньої організації охорони здоров'я: «молодь» – це особа у віці від 15 до 24 років [78].

Водночас Конвенція ООН про права дитини визначає, що дитиною є кожна людина до досягнення 18 років (якщо вона не стає повнолітньою раніше) [37]. Тому в рамках теоретичного аналізу поняття «молодь» є відносно гнучким, на думку ПРООН. Більш широкі вікові обмеження (від 14 до 35 років) можуть призвести до розподілу проектів і фінансування між молодими когортами (молоді люди різного віку). Крім того, вони вважаються свідченням патерналістського характеру молодіжної політики, який проявляється в контролі та спрямуванні розвитку молоді якомога довше [39].

Дослідження проблеми визначення чіткої вікової межі для молоді дозволяє виявити труднощі визначення вікових особливостей молоді як об'єкта соціальної роботи, що в свою чергу призводить до труднощів у застосуванні передового світового досвіду до сучасної соціальної роботи в Україні.

Важливе значення у сфері сприяння розвитку та становлення соціально-громадської зрілості молоді має Загальнодержавна цільова соціальна програма

«Українська молодь», в основі якої лежить потреба всебічного розвитку та самореалізації молоді, що є одним із соціальних цінностей, а соціальна підтримка є одним із головних пріоритетів національної політики [45]. План стандартизує європейські принципи розвитку молодіжної політики, враховуючи вікове обмеження для молоді від 14 до 35 років включно, включаючи дітей від 14 до 18 років [45].

Цей законодавчий документ передбачає сприяння у розв'язанні таких проблем як: формування у молодих людей громадянської позиції та національно-патріотичної свідомості; низький рівень зайнятості молоді на ринку праці за обраною професією; складність та тривалість переходу молоді від навчання до стабільної та задовільної роботи; повільні темпи розвитку підприємництва серед молоді; високий рівень захворюваності та смертності молоді, слабка мотивація до дотримання молодими людьми здорового і безпечного способу життя, недостатній рівень знань та навичок молоді у галузі безпеки життєдіяльності; відсутність сталої тенденції до зниження рівня злочинності у молодіжному середовищі, насильства та системної роботи у сфері їх профілактики; низький рівень забезпечення молодих сімей житлом; низький рівень організації та культури молодіжного дозвілля; слабка інтегрованість української молоді у європейське та світове молодіжне співтовариство [45].

Що стосується покращення соціально-політичного становища молоді в Україні, то одним із найважливіших кроків є розробка молодіжної стратегії ООН «Молодь 2030». Метою стратегії є сприяння посиленню впливу та розширення зусиль на глобальному, регіональному та національному рівнях для задоволення потреб молоді, розширення можливостей молодих людей у всьому світі та розширення їхніх прав, а також забезпечення їх участі в порядку денному для періоду до 2030 року та інші повістки до суду та рамкові документи, а також вжити подальших заходів, пов'язаних з ними. Національна молодіжна рада України прагне створити в Україні середовище, де поважаються права кожної молодої людини, а всі молоді люди мають можливість повною мірою розвивати свій потенціал у професійній та особистій сферах. Для створення цього

середовища необхідно враховувати, що життя молоді визначається політикою в різних сферах і на різних рівнях реалізації.

Отже, лише шляхом включення молоді як пріоритету серед різних сфер політики, можна забезпечити врахування конкретних потреб молодих людей у політиці держави чи програмах, що стосуються молоді. Рекомендації до Стратегії розвитку державної молодіжної політики на період до 2030 року передбачають посилення міжгалузевого співробітництва на всіх рівнях прийняття рішень та синергію і взаємодоповнюваність між молодими людьми, органами місцевого самоврядування, органами виконавчої та державної влади [40].

Стратегія формує основні принципи та пріоритети для співпраці в рамках молодіжної політики всіх зацікавлених сторін. Серед пунктів: 1) участь молоді у процесі прийняття рішень; 2) залучення молоді до політичного процесу; 3) безпека та екологія; 4) формальна та неформальна освіта; 5) гендерна рівність; 6) інклюзія та права людини; 7) здоров'я молоді; 8) економічна інтеграція молоді: підприємництво і працевлаштування; 9) доступ до інформації; 10) підвищення мобільності молоді і культурна дипломатія; 11) молодіжна робота і волонтерство; 12) молодіжне житло та інфраструктура; 13) молодіжна політика в умовах децентралізації; 14) молодь і культура.

Для визначення найбільш актуальних та перспективних напрямків соціальної роботи з молоддю нами проведено дослідження інтересів, потреб і очікувань молодих людей. За весь період було опитано 135 осіб в закладах освіти м. Умань методом випадкової вибірки. Питання стосувалися різних сфер життя: дозвілля, навчання, політики, спорту, побутових проблем. У числі найважливіших тем значилися і питання соціального захисту молодого покоління. Зупинимося лише на тих критеріях, які найбільше, на нашу думку, потребують соціального втручання. Згідно з отриманими результатами, 78 % молодих людей володіють інформацією про наявність соціальних організацій, які могли б надати їм допомогу і підтримку в можливих несприятливих ситуаціях або надати необхідну інформацію, в той же час 12 % взагалі не мають

уявлення про служби соціально-психологічної підтримки. Більшою чи меншою мірою молоді люди обізнані про наявність психологічних служб: телефон довіри, кризові центри, служби анонімної допомоги та ін. Найчастіше молоді люди обходяться допомогою найближчого соціального оточення (друзі, сім'я – 76 %) або справляються (успішно, чи ні) самостійно (31 % респондентів).

Молодь в силу специфіки свого віку відрізняється вираженим прагненням до чогось нового, до пізнання, об'єднання, спілкування зі своїми однолітками. Більшість респондентів хотіли б відвідувати секції за інтересами, здобувати додаткову освіту, займатися спортом. Деякі юнаки та дівчата готові брати активну участь в житті міста, свого району, допомагати в облаштуванні своїх прибудинкових територій, будинків, під'їздів, але не знають: як їм це зробити, куди слід звертатися з подібними ініціативами? В силу об'єктивних причин (недостатності життєвого досвіду) у молоді велика потреба в різного роду консультаційних службах, перш за все – з психологічних питань (консультацію психолога хотіли б отримати 40 %), юридичним і медико-сексуальних питань (27 % і 20 %, відповідно). Для вирішення більшості проблем молодого людини досить лише вчасно отримати консультацію фахівця з хвилюючою теми.

Таким чином, державна політика повинна не тільки захищати молоде покоління, а й готувати молодь до самостійного життя, формувати у неї позитивні якості, необхідні для вирішення соціально-економічних проблем нашої держави в майбутньому. Сучасний стан роботи з молоддю являє собою систему законодавчих і нормативних актів, організаційних заходів і заходів із встановлення та підтримки соціального статусу молодого покоління, це специфічна діяльність органів влади, спрямована на підтримку нормативного життєзабезпечення дітей, підлітків та молоді в сучасному суспільстві. Ефективність проведеної державою такої політики визначає якість підростаючого покоління, ступінь його відповідності необхідним стандартам для реалізації стратегії розвитку країни на середньострокову і довгострокову перспективи. Встановлено, що в даний час в Україні немає комплексної програми інформаційної безпеки дітей, що включає заходи щодо профілактики

інтернет-залежності, а наявні плани та програми у цій сфері зосереджені на профілактиці тероризму, екстремізму та злочинів у мережі інтернет, внаслідок чого профілактика інтернет-залежності випадає як об'єкт нормативно-правового регулювання.

З метою реалізації ефективної державної та регіональної політики у сфері забезпечення інформаційної безпеки дітей і в тому числі профілактики інтернет-залежності необхідно створити локальний нормативно-правовий акт, який не просто буде дублювати національні програми та плани, а включатиме додаткові заходи, що враховують специфічні особливості та можливості регіону. Необхідна опрацьована локальна нормативно-правова база, яка враховує досвід інших регіонів та спрямована на:

- виховання медіаграмотності дітей, медіакомпетентності батьків та працівників дитячих організацій;
- створення сприятливих умов для ефективної взаємодії всіх суб'єктів, які беруть участь у забезпеченні інформаційної безпеки дітей;
- створення та застосування технологій, що сприяють обмеженню часу перебування у мережі інтернет;
- посилення державного контролю, пропаганди у засобах масової інформації та мережі інтернет, здорового способу життя, небезпек кіберадикції та ознак її появи, пропаганду альтернативних ігровий видів діяльності тощо.

2.2. Оцінка реалізації державної політики протидії поширенню кіберадикції серед молоді в Україні

В рамках роботи проведено прикладне науково-аналітичне дослідження, метою якого стала оцінка реального стану реалізації державної політики у сфері профілактики кіберадикції у молодіжному середовищі України. З метою оцінки реалізації державної політики у сфері профілактики кіберадикції у молодіжному середовищі використовувалися такі методи: індивідуальне експертне опитування, онлайн-тестування, якісний та кількісний аналіз результатів

дослідження, прикладний аналітичний метод дедукції, а також аналіз Інтернет-ресурсів суб'єктів реалізації державної політики України у сфері профілактики кіберадикції у молодіжному середовищі.

З метою проведення онлайн-тестування щодо виявлення дітей, виявляють ознаки залежності від комп'ютерних ігор, використовувався онлайн-сервіс Google Форм, на якому було розміщено тест на інтернет-адикцію підлітків (Т. А. Нікітіна, А. Ю. Єгоров) у модифікації І. А. Конігіна та тест «Визначення залежності від комп'ютерних ігор» А. В. Котлярова. В анонімному тестуванні на добровільній основі брали участь учні старших класів чотирьох загальноосвітніх шкіл міста Хмельницького, а також їхні батьки.

В результаті тестування за методикою визначення інтернет-адикції підлітків вдалося отримати 812 відповідей молодих людей віком від 14 до 18 років. Слід зазначити поінформованість старшокласників щодо проблеми залежності від комп'ютерних ігор та мережі Інтернет, що вказує на проведення певної роботи у цьому напрямку. Так про проблему залежності від комп'ютерних ігор та мережі інтернет чули 91,4 % дітей та 15,7% респондентів стикалися з проблемою особисто.

В якості мінімальної вікової межі, яка визначає початок ігрової діяльності респондентами найчастіше вказано 5-річний вік, що свідчить про необхідність проведення заходів щодо профілактики кіберадикції ще ранніх стадіях онтогенезу. Цікавим, у рамках досліджуваної теми є ставлення членів сімей респондентів до їхнього захоплення комп'ютерними іграми. Так згідно з отриманими відповідями 51,3% батьків опитаних підлітків ставляться нейтрально до захоплення своїх нащадків комп'ютерними іграми, 11,2% батьків мають позитивне відношення, 5,2% батьків грають разом із дітьми і лише 32,3 % батьків не схвалюють такі захоплення (рис. 2.1).

Під час спільного проведення дозвілля з членами родини 23,2% респондентів вказали на комп'ютерні ігри, 20,7% підлітків вказують на відвідування мережі інтернет та 5,9% піддослідних обрали перегляд телевізора, що свідчить про відсутність спільних захоплень, не пов'язаних із

кіберсередовищем у цих сім'ях. Так, у 20,1% респондентів відзначається відсутністю постійних захоплень, що в сукупності може виступати фактором формування залежності.

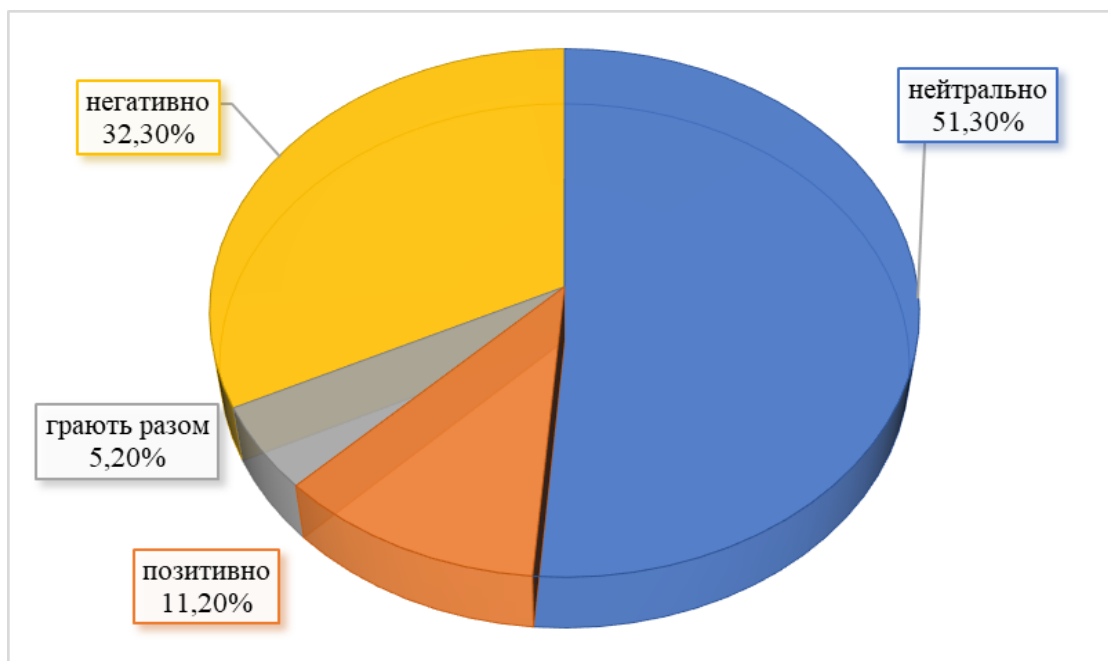

Рисунок 2.1 – Ставлення батьків до захоплення дітей комп'ютерними іграми,%

Примітка. Складено автором на основі опитування

Згідно з отриманими даними, різні форми залежності спостерігаються у 38,2% батьків респондентів. Слід зазначити, що наявність співзалежності в сім'ї виступає тригером, який запускає формування адиктивних патернів поведінки у підростаючого покоління. Саме сім'я, виступає першим соціалізуючим середовищем, що формує аксіологічну сферу особистості. Схвалюючи комп'ютерні ігри, граючи спільно з дітьми або просто виявляючи індиферентне ставлення до захоплень дітей батьки самі сприяють формуванню залежності. Тому робота з профілактики інтернет-залежності має торкатися всіх учасників освітнього процесу і будуватися не лише навколо дітей, а й навколо їхніх батьків, шляхом інформування, формування медіаграмотності, медіакомпетентності, роз'яснення про наслідки прояву залежності, а також методів виявлення та протидії залежності.

Результати тестування дозволяють зробити висновок, що 56,8 % респондентів грають або відвідують мережу інтернет на прийнятному рівні: 1-2 години на день. Однак 28,9% підлітків витрачають на кіберсередовище в середньому 3–4 години на день, 5,5 % піддослідних проводять за комп'ютером 5-6 годин на день та 8,8% респондентів грають понад 6 годин на добу. При цьому 64,4% опитаних підлітків не можуть спрогнозувати і, отже, контролювати час знаходження у мережі, що є ознакою формування залежності.

Розподіл часу піддослідних витраченого на кіберсередовище відображено на рис 2.2

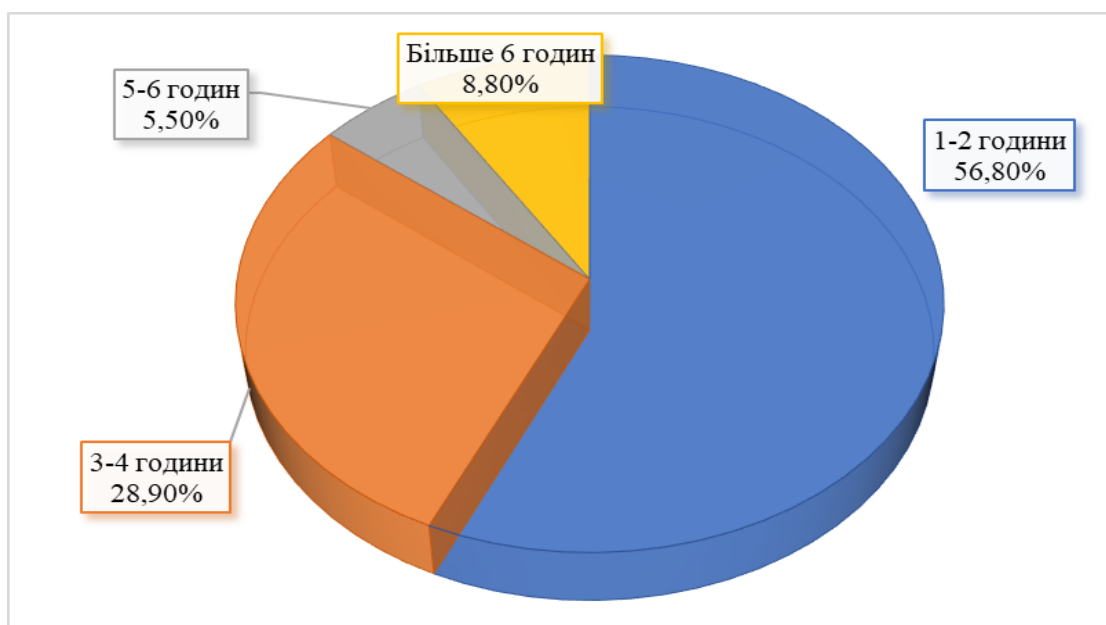

Рисунок 2.2 – Витрати часу молоді на комп'ютерні ігри та Інтернет на добу, %

Примітка. Складено автором на основі опитування

Щодня грають у комп'ютерні ігри або відвідують мережу інтернет 48,3% респондентів, 16,6% опитаних підлітків відвідують мережу інтернет 3–4 рази на тиждень та 1 раз на тиждень грають 12,9% опитуваних. З-поміж них 14,4% підлітків практично завжди на другий день повертаються до гри, щоб відігратися і 41,6% респондентів роблять це зрідка. В результаті такої ігрової та мережевої активності у 25,6% опитаних підлітків спостерігаються епізодичні, а у 10,1% регулярні проблеми з навчанням.

Відмічається прагнення 39,9% підлітків грати на самоті, що сприяє глибшому зануренню в гру і як наслідок десоціалізації та формуванню залежності. Так, наприклад, 26,5% респондентів періодично та 3% піддослідних практично завжди відкладають зустрічі з друзями та особисті справи через комп'ютерні ігри та мережу Інтернет.

Серед мережевих переваг 79,9% респондентів роблять вибір на користь мережі інтернет, 31,7% опитаних підлітків обирають мережеві комп'ютерні ігри та 14,3% піддослідних приваблює віртуальна реальність.

Значну перевагу соціальних мереж у групі піддослідних можна пояснити гендерним фактором. Слід взяти до уваги, що 69,8% вибіркової сукупності складають респонденти жіночої статі, які частіше схильні робити вибір на користь соціальних мереж та месенджерів, та лише 30,2% респондентів чоловічої статі, котрим більш властиві комп'ютерні ігри. Також відповідно до отриманих даних 34,5 % респондентів відвідують інтернет-кафе, комп'ютерний клуб та місця із спільною точкою доступу Wi-Fi з метою спілкування, 21,9% опитаних підлітків відвідують подібні заклади з метою розслаблення, 20,2% респондентів приходять заради ігрової діяльності і лише 23,4% перебувають у інтернет-кафе з метою пошуку інформації.

Слід зазначити наявність позитивних емоційних проявів у респондентів під час перебування у кіберсередовищі. Так здійснюючи ігрову діяльність або відвідуючи мережу інтернет 61,2% респондентів відчують розслаблення, 17,6% опитуваних відчують радість, 9,6% підлітків відчують полегшення, 6,8% респондентів відчують азарт та 4,8% опитаних підлітків відчують ейфорію (рис. 2.3).

Наявність позитивних емоцій під час перебування у кіберсередовищі виступає фактором формування інтернет-залежності та супроводжується негативними емоційними реакціями при відволіканні комп'ютера. Так у реальному житті 35,8% підлітків відчують невдоволення собою, 30,5% респондентів відчують тривожність, 21,1% підлітків відчують неможливість розслабитися, 19,7% піддослідних відчують самотність, 19,5% опитаних

підлітків відчувають невдоволення оточуючими та депресію зазнають 19,2% респондентів. При тривалому відволіканні від ігри для 12,6% підлітків характерне відчуття порожнечі, 11,4% респондентів відчувають почуття дискомфорту, 5,6% опитаних відчувають занепокоєння, 4,8% респондентів відчувають дратівливість та 3% підлітків відчувають почуття пригніченості.

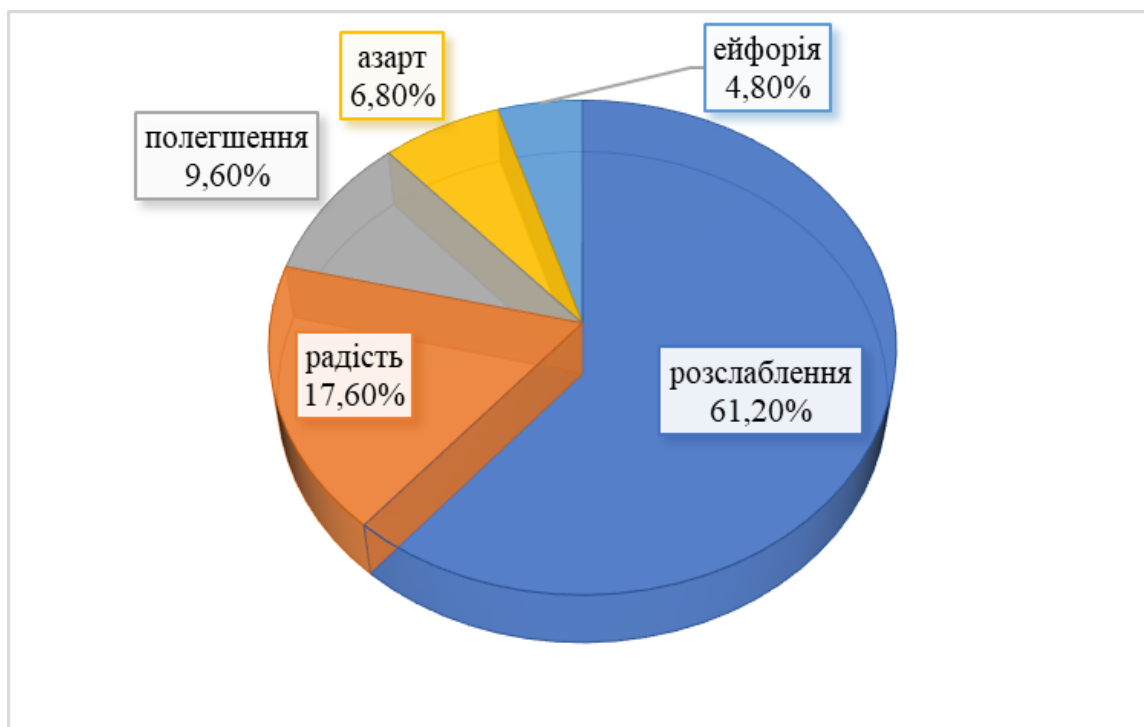

Рисунок 2.3 – Відчуття молоді під час перебування у кіберсередовищі,%

Примітка. Складено автором на основі опитування

Необхідно відзначити наявність фізіологічних симптомів та погіршення самопочуття від тривалого перебування в мережі або за комп'ютерною грою у опитаних підлітків. Так тривале перебування за комп'ютером для 27% підлітків є причиною головного болю, у 21,3% опитаних виникають болі в спині, у 29,6% респондентів з'являється безсоння та неспокійний сон, 10,9% підлітків відчувають сухість та печіння очей та 11,2% респондентів жаліються на болі у кистях і оніміння пальців. Прояв подібних психофізіологічних симптомів свідчить про формування адиктивних патернів поведінки у ряді опитуваних (рис. 2.4).

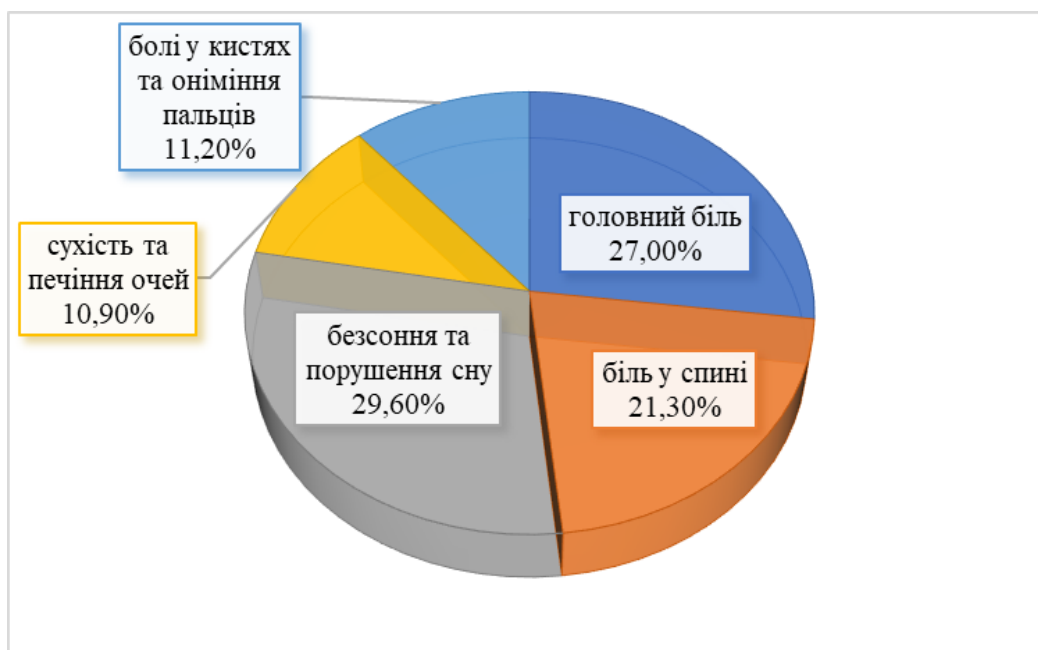

Рисунок 2.4 – Прояв фізіологічних симптомів кіберадикції,%

Примітка. Складено автором на основі опитування

Так, згідно з результатами застосування методики визначення інтернет-адикції підлітків (Т. А. Нікітіна, А. Ю. Єгоров) у модифікації І. А. Конигіна в групі піддослідних 91 людина (11,21%) виявляють явні ознаки залежності від комп'ютерних ігор та мережі інтернет та 207 осіб (25,49%) перебувають у групі ризику формування залежності. В результаті тестування за методикою А. В. Котлярова вдалося отримати 1028 відповідей батьків. Згідно з отриманими даними 97,3% батьків чули про проблему кіберадикції та 23,8% з них стикалися з нею, що вказує на проведення певної роботи з інформування батьків щодо проблеми в залежності від комп'ютерних ігор.

На думку опитаних батьків, 74,8% підлітків перебувають у гарному настрої, займаючись комп'ютерними іграми та 38,5 % підлітків відчувають труднощі, дратуються і сумують якщо необхідно закінчити гру. У звичайному житті 17,2% підлітків відчувають такі негативні почуття, як порожнеча, дратівливість, пригніченість, які зникають під час гри за комп'ютером.

Для 19,2% підлітків гра за комп'ютером служить головним засобом досягнення комфортного стану, 17,3% підлітків взагалі вважають комп'ютерні ігри основним засобом зняття стресу та 12,8 % підлітків переконані, що за

допомогою комп'ютерних ігор досягають реальні життєві цілі та вирішують реальні проблеми. Як результат 22,1% підлітків під час комп'ютерної гри повністю відмовляються від реальності, цілком переносячись у віртуальний світ ігрової реальності та 38% підлітків відчувають потребу проводити за грою дедалі більше часу.

Необхідно розуміти, що такі фактори як гедоністичні установки, почуття анонімності та всездозволеності, можливість уникнути появи негативних почуттів та задовольнити депіловані в реальному житті потреби штовхають сучасного підлітка у віртуальну реальність і як наслідок стають факторами, які викликають появу залежності, все далі і далі віддаляючи дитину від реальності.

В об'єктивній реальності 30% підлітків жертвують проведенням часу з сім'єю та друзями, 27,2% підлітків нехтують сном, 16,5% опитаних нехтують харчуванням та 12,9% підлітків забувають про правила особистої гігієни. Внаслідок чого 25,4% підлітків через комп'ютерні ігри мають проблеми з навчанням і 17,8% підлітків мають проблеми у сім'ї та у стосунках з однолітками. Батьками відзначається наявність фізіологічних проблем у дітей, які виникають у результаті тривалого захоплення комп'ютерними іграми.

Відповідно до отриманих даних 20,3% підлітків після комп'ютерної гри відчувають сухість слизової оболонки очей, 15,3% дітей страждають від головного болю та 7,8 % підлітків відчувають порушення з боку шлунково-кишкового тракту.

Відповідно до результатів застосування методики А. В. Котлярова 38,4 % підлітків (391 людина) виявляють ознаки залежності від комп'ютерних ігор та грають на рівні, який може призвести до формування залежності. Слід зазначити, що методика А. В. Котлярова призначена для визначення респондентів, які виявляють ознаки залежності.

Таким чином, в результаті застосування двох методик, спрямованих на виявлення дітей, залежних від мережі інтернет та комп'ютерних ігор, є незначні відмінності, які можна пояснити різницею у виборі критеріїв визначення залежності, які використовуються авторами методик. Виходячи з одержаних

результатів явні ознаки залежності від комп'ютерних ігор та мережі інтернет виявляють 11,21 % опитаних та 38 % респондентів, перебувають у групі ризику по виникненню залежності, що є досить високим показником, і може свідчити про недостатність та необхідність реалізації державної політики у сфері профілактики кіберадикції у молодіжному середовищі.

Аналіз Інтернет-ресурсів державних установ, які приймають участь у реалізації державної політики у сфері профілактики кіберадикції у молодіжному середовищі дозволив оцінити наявність, доступність та актуальність інформації у сфері профілактики інтернет-залежності. Слід зазначити, що метою аналізу була не перевірка сайтів на відповідність вимогам законодавства, якості обслуговування населення, надання інших послуг тощо. Предметом аналізу виступили Інтернет-ресурси державних установ, які включають:

- базові інформаційні ресурси – офіційні веб-сайти державних установ;
- додаткові інформаційні ресурси – соціальні мережі, інстаграм, інтернет-портали та чати державних установ.

Результати аналізу Інтернет-ресурсів, представлених державними установами дозволяють зробити висновок про проведення певної роботи з інформування населення у сфері забезпечення інформаційної безпеки дітей, а саме правил поведінки в мережі, протидії наркоманії, тероризму та екстремізму в мережі інтернет.

Однак спостерігається дефіцит, а в деяких випадках і повна відсутність інформації щодо профілактики інтернет-залежності. Так на офіційних сайтах міністерств та загальноосвітніх установ є матеріали, присвячені безпеці дітей у мережі інтернет, які включають пункти, за нормативно-правовою освітою, правилами безпечної поведінки в мережі, захисту персональних даних, посилання на Інтернет-ресурси та навчальні посібники на тему «Безпечний інтернет», але практично немає даних про профілактику інтернет-залежності.

Характерною рисою Інтернет-ресурсів Міністерство освіти і науки України та загальноосвітніх установ є наявність інформації про проведення заходів щодо профілактики інтернет-залежності в. На сайтах Міністерства

культури та інформаційної політики також є інформаційна сторінка про проведення на базі загальноосвітніх установ занять з безпеки у мережі інтернет та профілактики інтернет-залежності, із залученням кіберволонтерів. Дані сайти містять мінімальну інформацію про проведення заходів у сфері профілактики інтернет-залежності та не включають необхідні дані про небезпеку, методи та критерії виявлення кіберрадикації, посилань на інформаційні ресурси та номери телефонів служб, які можуть надати допомогу у виявленні та лікуванні інтернет-залежності.

Слід зазначити повну відсутність інформації у сфері профілактики Інтернет-залежності на Інтернет-ресурсах Міністерства цифрової трансформації України та на сайтах військових адміністрацій, що детерміновано відсутністю задач з профілактики кіберрадикації у цільовій структурі певних державних установ.

Розглянуті базові Інтернет-ресурси містять високу щільність інформації разом із заплутаною навігацією. Якість інформації також не відрізняється структурованістю та актуальністю, є величезна кількість застарілих даних, які можуть заплутати недосвідченого користувача, що значно ускладнює пошук інформації. Необхідно відзначити відсутність адаптації більшості офіційних сайтів під сучасні мобільні пристрої, що негативно позначається на якості подання інформації оскільки більшість користувачів у сучасних умовах для пошуку інформації використовують мобільні пристрої.

Використання додаткових інформаційних ресурсів державними установами, сприяє значному розширенню контенту та аудиторії. Використання додаткових інформаційних ресурсів значно спрощує користувачам пошук інформації за допомогою мобільних пристроїв та порядок зворотнього зв'язку. Проте, результати аналізу свідчать, що додаткові інформаційні ресурси також мають високу щільність інформації та практично не містять даних, що стосуються профілактики інтернет-залежності. Є різні пости та сторінки про проведення занять, спрямованих на профілактику інтернет-залежності, але також

відсутня інформація про небезпеку, методи виявлення та способи протидії інтернет-залежності.

З метою оцінки реального стану реалізації державної політики України у сфері профілактики інтернет-залежності проведено індивідуальне експертне опитування. Індивідуальне експертне опитування проводилося на добровільній основі як формалізованого інтерв'ю. Опитування містило сім питань, спрямованих на оцінку експертами практичної складової реалізації державної політики у сфері профілактики інтернет-залежності молодіжного середовища; оцінку порядку взаємодії установ, які здійснюють діяльність із профілактики інтернет-залежності; оцінку моніторингу проблеми кіберадикції; виявлення причин, що перешкоджають реалізації діяльності з профілактики кіберадикції та пошук можливих шляхів вирішення наявних проблем.

До складу експертів увійшли співробітники міністерств суб'єктів забезпечення діяльності у сфері профілактики інтернет-залежності та Хмельницької обласної військової адміністрації, які мають необхідний рівень знань і компетенцій у цій сфері соціальної політики. Також до складу експертів увійшли співробітники чотирьох загальноосвітніх шкіл міста Хмельницького, оскільки саме загальноосвітні установи є основним полем діяльності із профілактики інтернет-залежності. При відборі експертів враховувалися такі якості, як посада, стаж роботи на займаній посаді, ступінь кваліфікації та участі у діяльності з профілактики інтернет-залежності.

Таким чином в опитуванні взяли участь 9 експертів різного рівня та кваліфікації у сфері профілактики інтернет-залежності. В результаті експертного опитування вдалося виявити основні напрямки діяльності, аспекти практичної реалізації, порядок моніторингу, взаємодії та ключові проблеми реалізації державної політики у сфері профілактики кіберадикції у молодіжному середовищі. Так основою практичної реалізації діяльності з профілактики інтернет-залежності експерти називають проведення уроків та занять з безпеки в Інтернеті.

З метою інтерпретації та розуміння деякі результати експертного опитування представлені у скороченій табличній формі (табл. 2.1).

Таблиця 2.1. Оцінка ситуації в галузі профілактики інтернет-залежності в Україні

Питання: <i>Як ви оцінюєте ситуацію в сфері профілактики інтернет-залежності в Україні?</i>	
Експерт 1	Насамперед слід сказати, що інтернет-залежність – це відносно нова проблема сучасного суспільства, яка потребує додаткової уваги. З метою забезпечення інформаційної безпеки дітей проводяться круглі столи, семінари, заняття, розміщення інформації в мережі інтернет і т.п., де, звичайно, порушуються питання інтернет-залежності, але проведену роботу не можна назвати достатньою. На сьогоднішній день у цій сфері ще належить пройти довгий та складний шлях.
Експерт 2	Сьогодні є безліч інших інформаційних загроз, на які розставлено акценти. Наприклад, війна та дитяча злочинність. Тому профілактика інтернет-залежності часто відходить на другий план або взагалі не згадується. Звісно робота у цьому напрямку ведеться, у межах виконання національних і регіональних планів, але на мій погляд цього явно недостатньо. Для повноцінного забезпечення інформаційної безпеки дітей необхідні локальні програми та проекти, а для профілактики інтернет-залежності підпрограми.
Експерт 3	Як ми сказали, проведена величезна робота у сфері забезпечення інформаційної безпеки молоді та профілактики інтернет-залежності. Але профілактика інтернет-залежності не є захворюванням і тому часто не сприймається як реальна загроза, тому її профілактиці приділяється не так багато часу. Проте ми проводимо роботу з профілактики інтернет-залежності та включаємо її до своїх проектів щодо забезпечення інформаційної безпеки молоді.
Експерт 4	Як говорилося вище, в регіоні проводиться безліч заходів з інформаційної безпеки дітей, але лише невелика частина з них спрямована на профілактику інтернет-залежності.
Експерт 5	Ми не ведемо моніторинг реалізації регіональних планів, але вважаю, що це сприяє зниженню ризиків, пов'язаних із інтернет середовищем. Але як людина яка в міру своєї професійної діяльності займається питаннями інформаційної безпеки, можу сказати, що це дуже складне завдання, яке не можна вирішити швидко. Тому робота у цьому напрямку ведеться і буде йти постійно.
Експерт 6	Потрібно сказати, що із загальної кількості заходів щодо інформаційної безпеки дітей лише мала частина спрямована на профілактику інтернет-залежності. Це спричинено наявністю інших пріоритетних проблем інформаційної безпеки дітей. Як правило, ми ставимо пріоритети на користь протидії тероризму, злочинів у мережі, кібербулінгу тощо.
Експерт 7	В країні ведеться широка робота із забезпечення інформаційної безпеки дітей. Наприклад, проведення щорічних єдиних уроків з безпеки в Інтернеті, уроки, заняття та вікторини, організовані курси для педагогів тощо. Також тут можна вказати додаткові заняття, батьківські збори, роботу з педагогами та багато іншого. Правда у нас немає заходів, безпосередньо спрямованих на профілактику інтернет-залежності, а всі вони включені в заняття з безпеки в Інтернеті.
Експерт 8	Для профілактики інтернет-залежності у школах міста проводяться різноманітні заходи. В основному це заняття та уроки з правил безпеки в Інтернеті. Розробляються регіональні плани та проекти, методичні рекомендації та брошури з інформаційної безпеки. Інтернет залежність займає у них не значне місце. У наших школах набагато більше уваги приділяється профілактиці злочинів, тероризму, захисту дітей у мережі тощо.
Експерт 9	Як я говорила інтернет-залежність дуже актуальна проблема, але в той же час, ще зовсім молода. Тому робота з профілактики інтернет-залежності ще тільки набирає обертів. Незважаючи на те, що в наших школах робота з інформаційної безпеки дітей більше спрямована на профілактику тероризму в Інтернеті, останнім часом проблемі Інтернет-залежності приділяється все більше часу.

Примітка. Систематизовано автором на основі опитування

Відповідно до отриманих даних більшість експертів зазначають недостатню роботу діяльності у сфері профілактики інтернет-залежності. Також експертами різних рівнів та компетенцій відзначається зміщення акцентів діяльності в інших галузях забезпечення інформаційної безпеки дитинства, а саме профілактику тероризму, екстремізму та злочинів у мережі інтернет, війни, що підтверджується результатами нормативно-правового аналізу та аналізу Інтернет-ресурсів.

На особливу увагу заслуговує питання моніторингу інтернет-залежності (табл. 2.2).

Таблиця 2.2. Організація моніторингу інтернет-залежності

Питання: <i>Яким чином реалізується моніторинг проблеми інтернет-залежності в Україні?</i>	
Експерт 1	Основним полем діяльності з профілактики інтернет-залежності виступають навчальні заклади відповідно та моніторинг проблеми має бути реалізований з урахуванням даних установ.
Експерт 2	Наше міністерство не веде моніторингу інтернет-залежності. Лише в рамках виконання національних і регіональних планів або виконання спільних заходів ми ведемо облік і статистику щодо наших завдань.
Експерт 3	Ми не проводимо моніторинг інтернет-залежності у прямому розумінні слова, але вживаємо заходів щодо її профілактики. Моніторинг інтернет-залежності проводиться Міністерством освіти і науки, оскільки саме в освітніх закладах проводиться робота щодо забезпечення інформаційної безпеки молоді.
Експерт 4	Моніторинг інтернет-залежності проводиться з урахуванням освітніх установ. Цього року вперше було ухвалено рішення провести моніторинг інтернет-залежності у літніх таборих. Але відразу скажу такі заходи не мають регулярного характеру. Розумієте, профілактика інтернет-залежності не є пріоритетним напрямом. Тому ми розставляємо акценти на профілактику та не проводимо регулярний моніторинг, оскільки це трудомісткий процес.
Експерт 5	Як я сказав, ми не ведемо моніторинг питань інтернет-залежності, але мені відомо, що головним підрозділом у даному напрямку, що займається збором інформації та передачею її в уряд, є Міністерство освіти і науки України. Тому це їхнє завдання.
Експерт 6	У нашій школі при проведенні уроків безпеки в мережі проводиться тестування, але варто відразу сказати, що ця практика не постійна. Тому що тестування та обробку результатів проводить шкільний психолог, який у нас один на всю школу за чисельності учнів 1250 осіб. Зрозуміло, що вона фізично не може опрацювати всіх учнів. Ще цього року у регіоні наявність Інтернет-залежності перевіряли дітей, які вступають до літніх таборів. Деякий моніторинг проблеми ведеться, але повторюю це не постійна практика.
Експерт 7	З метою моніторингу інтернет-залежності проводяться тестування. Ось наприклад, цього року проводилося тестування дітей щодо виявлення інтернет-залежності при вступі до літніх таборів. Іноді ми проводимо тестування дітей у нашій школі, але це не є пріоритетним завданням. Для профілактики інтернет-залежності ми виховуємо медіаграмотність дітей, тому основним засобом виступають уроки та заняття з інформатики.
Експерт 8	Ми не проводили моніторинг інтернет-залежності у гімназії. звісно моніторинг потрібен, але потребує додаткових ресурсів, роботи педагога- психолога, який і так завантажений. Тому з метою профілактики інтернет-залежності в нашій гімназії ми займаємося вихованням інформаційної грамотності дітей та батьків. Так ми не акцентуємо роботу на моніторингу, а приділяємо увагу профілактиці.
Експерт 9	У нас в проводилися виміри на інтернет-залежність. Так само, я знаю, що є практика моніторингу інтернет-залежності при вступі дітей до літніх таборів, але з результатами таких тестувань я не знайома.

Примітка. Систематизовано автором на основі опитування

Більшість експертів вказують на епізодичність та непостійний характер моніторингу проблеми кіберадикції. Згідно з отриманими відповідями питання моніторингу відносяться до повноважень Міністерства освіти і науки України.

Проте експертами Міносвіти вказано на епізодичність та малий масштаб моніторингу інтернет-залежності.

Суперечним питанням є практична реалізація взаємодії суб'єктів, які беруть участь у діяльності з профілактики інтернет-залежності. Ряд експертів відзначають високий рівень взаємодії суб'єктів реалізації державної політики у сфері профілактики кіберадикції у молодіжному середовищі. Взаємодія організована на достатньому рівні та здійснюється на регіональному та локальному рівні, між суб'єктами забезпечення інформаційної безпеки, органами місцевого самоврядування, установами та організаціями в рамках реалізації регіональних планів та програм. Також взаємодія можлива у приватному порядку під час проведення спільних заходів.

Проте слід зазначити, що, говорячи про взаємодію експерти мають на увазі взаємодію в рамках таких галузей забезпечення інформаційної безпеки дітей як профілактика тероризму, екстремізму та злочинів у мережі інтернет. Взаємодія здійснюється відповідно до регіональних планів. Міністерство освіти і науки України є головним підрозділом, здійснює збір інформації про реалізацію регіональних планів та надає інформацію до уряду. Також взаємодія реалізується при спільних проектах та заходах, за офіційними запитами. Але треба сказати, що воно організоване в рамках профілактики тероризму, екстремізму, булінгу та злочинів в інформаційній середовищі, і дуже слабо організовано під час здійснення профілактики інтернет-залежності.

Експертами також були надані рекомендації щодо підвищення ефективності взаємодії суб'єктів діяльності з профілактики Інтернет-залежності (табл. 2.3).

Таблиця 2.3. Рекомендації щодо підвищення ефективності взаємодії суб'єктів діяльності з профілактики інтернет-залежності

Питання: <i>Що необхідно для більш ефективної взаємодії установ та організацій, що беруть участь профілактики інтернет-залежності?</i>	
Експерт 1	Для ефективної взаємодії насамперед необхідно створення єдиного інформаційного простору та організація спрощеної форми взаємодії лінійних співробітників, а також міжвідомчої взаємодії. Для цього необхідно організувати своєчасне доведення інформації до зацікавлених осіб, розвиток форм та механізмів зворотного зв'язку, а також можливе створення координаційної комісії.
Експерт 2	Для більш ефективної взаємодії суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки дітей необхідно законодавчо закріпити порядок взаємодії. Говорячи конкретно про профілактику інтернет-залежності, спочатку потрібно закріпити законодавчо саму інтернет-залежність і потім затвердити порядок взаємодії з державними установами та приватними організаціями
Експерт 3	Ми вважаємо, що для ефективної взаємодії необхідне забезпечення процесів взаємодії необхідною законодавчою базою, з чітким розмежуванням функцій усіх учасників, організація єдиного інформаційного поля, оптимізація роботи та можливе створення координуючої ланки.
Експерт 4	Тут необхідно створити спільну електронну платформу, доступну не тільки для державних установ, але приватних організацій та осіб. Можливий випуск законодавчо оформленого порядку взаємодії учасників забезпечення інформаційної безпеки дітей методичних рекомендацій щодо взаємодії тощо.
Експерт 5	Мені здається, для ефективної взаємодії необхідний добре опрацьований законодавчий акт, можлива програма взаємодії. Програма повинна враховувати не лише міжвідомчу взаємодію, а й взаємодію лінійних установ. Така програма не повинна ускладнювати, а навпаки, повинна спрощувати процес взаємодії..
Експерт 6	Думаю, потрібна хороша позитивна практика спільної роботи. Необхідно більше спільних масштабних заходів, де можна буде налагодити нові схеми взаємодії. До того ж під час проведення спільних заходів відбувається обмін досвідом, поєднання зусиль, що добре позначається на результаті.
Експерт 7	Для якіснішої взаємодії у цій сфері має бути створений єдиний інформаційний портал, на якому всі учасники забезпечення інформаційної безпеки могли б легко обмінюватися інформацією та взаємодіяти. Загальний доступ та поширення інформації допоможе привернути увагу громадськості та підвищити кількість учасників діяльності з профілактики інтернет-залежності..
Експерт 8	Для ефективної взаємодії учасників забезпечення інформаційної безпеки необхідно сформувати на регіональному рівні раду, яка координуватиме взаємодію.
Експерт 9	З метою підвищення якості взаємодії необхідне створення методичних рекомендацій щодо здійснення спільних дій.

Примітка. Систематизовано автором на основі опитування

Так з метою покращення якості взаємодії виконавців регіональних планів щодо забезпечення діяльності з профілактики інтернет-залежності більшістю

експертів наголошено на необхідності розробки методичних рекомендацій щодо порядку взаємодії, створення єдиного інформаційного простору та формування координаційної ради як єдиної координуючої ланки.

Слід зазначити наявність інших проблем, що перешкоджають реалізації державної політики у сфері профілактики кіберадикції (табл. 2.4).

Таблиця 2.4. Проблеми, що перешкоджають реалізації державної політики у сфері профілактики інтернет-залежності

Питання: <i>Що перешкоджає ефективній реалізації державної політики України у сфері профілактики інтернет-залежності?</i>	
1	2
Експерт 1	Насамперед, я б наголосив на відсутності державної програми забезпечення інформаційної безпеки дітей, яка б містила заходи з моніторингу, профілактики інтернет-залежності, інформатизації населення. Також необхідно сказати про наявність інших проблем забезпечення інформаційної безпеки дітей.
Експерт 2	По-перше, забезпечення інформаційної безпеки потребує постійного технологічного розвитку. По-друге, це постійний дефіцит та нестача ресурсів у тому числі фінансових. По-третє, прогалини законодавчої регламентації проблеми забезпечення інформаційної безпеки дітей і тим більше інтернет-залежності.
Експерт 3	Однією з проблем, з якими ми стикаємося, є брак ресурсів, необхідних для забезпечення діяльності з профілактики інтернет-залежності. Для охоплення великих територій потрібні чималі економічні, адміністративні, технічні та людські ресурси. Також не найкращим чином позначається відсутність регіональної програми щодо забезпечення інформаційної безпеки молоді.
Експерт 4	На сьогоднішній день в Україні немає спільної програми, або, можливо, концепції інформаційної безпеки дітей. Ще дефіцит фінансування. Ми не можемо сьогодні охопити усі школи. Необхідно проводити більше заходів, підготувати більше освітян. В нас дуже багато сільських шкіл. Ми надсилаємо їм плани та конспекти занять з безпеки в мережі, але не підготовленим педагогам складно проводити такі заняття. Також немає можливості залучити волонтерів для поїздок до селищ, оскільки знову постає питання фінансування. Тому вагомою, на мою думку проблемою, є проблема забезпечення кваліфікованими кадрами у сфері забезпечення інформаційної безпеки. Нам їх не вистачає.
Експерт 5	Загалом ефективному забезпеченню інформаційної безпеки дітей перешкоджає відсутність програми інформаційної безпеки дітей. У нас є регіональні плани та проекти, але немає програми, в якій до речі було б визначено і порядок взаємодії, чітко розмежовані обов'язки, сфери діяльності та відповідальні виконавці у цій сфері.
Експерт 6	Перешкоджає брак фінансування. Наприклад, у деяких школах скоротили ставку заступника директора з інформатизації. Його функції лягли на заступника директора з виховної роботи, а це як ви розумієте не найкраще позначається на результаті. Адже це додаткове навантаження та перерозподіл обов'язків, брак часу, що не може не позначитися на результаті. Теж можна сказати і про психолого-педагогічну службу. Ще одним недоліком є низька інформаційна грамотність деяких освітян..

Продовження табл. 2.4

1	2
	Це зазвичай педагоги «стажисти». Справа в тому, що плани-конспекти занять з інформаційної безпеки приходять до нас із міністерства і багатьом педагогам важко, говорити про те, в чому вони самі не розуміються.
Експерт 7	В країні відсутня програма інформаційної безпеки дитинства та профілактики інтернет-залежності дітей. Думаю, це позначається на забезпеченні інформаційної безпеки та профілактиці інтернет-залежності.
Експерт 8	Дефіцит фінансування має негативний вплив. Забезпечення інформаційної безпеки дітей, це фінансово ємне завдання.
Експерт 9	Скажу загалом про недоліки забезпечення інформаційної безпеки дітей, оскільки також можна сказати про профілактику інтернет-залежності. Основними перешкодами, що впливають на забезпечення інформаційної безпеки дітей я б виділила дві основні проблеми. Перше – це дефіцит фінансування. Друге це брак спеціалістів у сфері забезпечення інформаційної безпеки дітей.

Примітка. Систематизовано автором на основі опитування

Більшістю експертів відзначено недостатню роботу у сфері забезпечення інформаційної безпеки дітей та у сфері профілактики інтернет-залежності. У якості ключових проблем, що перешкоджають реалізації діяльності з профілактиці кіберадикції експертами названо:

- недоліки нормативно-правового регулювання питання профілактики кіберадикції, відсутність регіональної програми забезпечення інформаційної безпеки дітей;

- дефіцит фінансування;

- брак кваліфікованих кадрів у сфері забезпечення інформаційну безпеку.

Недоліки нормативно-правового регулювання та відсутність комплексної програми забезпечення інформаційної безпеки дітей, яка включає заходи щодо профілактики кіберадикції, не дозволяє консолідувати зусилля різних відомств та установ у даному напрямку, належним чином організувати моніторинг, взаємодію, залучення та розподіл додаткових ресурсів, що не надає діяльності цілісного вигляду.

Дефіцит ресурсного забезпечення, що проявляється у браку фінансових, технологічних та кадрових ресурсів призводить до зниження якості діяльності в

сфері профілактики кіберадикції та в цілому забезпеченні інформаційної безпеки дітей, зокрема (табл. 2.5)

Таблиця 2.5. Рекомендації щодо підвищення ефективності формування та реалізації державної у сфері профілактики інтернет-залежності

Питання: <i>Що необхідно зробити для успішнішого формування та реалізації державної політики у сфері профілактики інтернет-залежності?</i>	
Експерт 1	Необхідно розробити та законодавчо закріпити державну програму інформаційної безпеки дітей та включити до неї заходи щодо взаємодії, моніторингу та профілактики інтернет-залежності.
Експерт 2	Необхідно усунути прогалини нормативно-правового регулювання, забезпечити додаткове фінансування та постійний розвиток наукової сфери інформаційної безпеки, а також впровадження новітніх технологій.
Експерт 3	На нашу думку, необхідно розробити регіональну програму інформаційної безпеки молоді, до якої буде включено широкий перелік кіберзагроз, добре продумана взаємодія її учасників та ресурсна база.
Експерт 4	На регіональному рівні необхідна концепція інформаційної безпеки молоді. Необхідне додаткове фінансування, можливе залучення коштів приватних організацій, волонтерів, співфінансування. Потрібно організувати навчання, підготовку та залучення кваліфікованих спеціалістів з інформаційної безпеки.
Експерт 5	Я вважаю, необхідно розробити та впровадити програму інформаційної безпеки дітей. І прописати до неї конкретні заходи щодо профілактики інтернет-залежності, моніторингу та взаємодії тощо.
Експерт 6	Потрібно повернути у загальноосвітні заклади посади заступників з інформатизації. Організувати на найвищому рівні підготовку та залучення молодих та кваліфікованих фахівців у сфері інформаційної безпеки. Кадри вирішують усі. Я хочу сказати, що саме на місцях реалізується будь-яка політика та вирішуються реальні завдання.
Експерт 7	Потрібно розробити програму інформаційної безпеки дітей. Програма повинна включати широкий спектр проблем безпеки в Інтернеті та профілактику Інтернет-залежності, порядок взаємодії учасників, механізми залучення фахівців у сфері забезпечення інформаційної безпеки тощо.
Експерт 8	Збільшити фінансування та розробити програму, спрямовану на залучення додаткових фінансів у цій сфері.
Експерт 9	Необхідно усунути ті недоліки, про які я тільки що сказала. Це значно підвищить якість роботи.

Примітка. Систематизовано автором на основі опитування

Як основні рекомендації щодо підвищення ефективності формування та реалізації державної політики у сфері профілактики кіберадикції у молодіжному середовищі експертами названо:

– створення опрацьованої програми забезпечення інформаційної безпеки дітей, що включає заходи щодо профілактики Інтернет-залежності;

- організація підготовки та залучення кваліфікованих кадрів у сфері забезпечення інформаційної безпеки молоді;
- збільшення фінансування у сфері забезпечення інформаційної безпеки дітей.

Таким чином у результаті проведення прикладного науково-аналітичного дослідження, спрямованого на оцінку реалізації державної політики у сфері профілактики кіберадикції у молодіжному середовищі встановлено наявність дітей, що виявляють явні ознаки інтернет-залежності та дітей, що знаходяться в групі ризику виникнення залежності, що може свідчити про необхідність формування та реалізації державної політики у сфері профілактики кіберадикції у молодіжному середовищі.

Виявлено недостатню кількість інформації в галузі профілактики інтернет-залежності на інтернет-ресурсах, суб'єктів реалізації державної політики у сфері профілактики кіберадикції у молодіжному середовищі та повна відсутність інформації про небезпеку, методи та умови виявлення інтернет-залежності, посилань на інформаційні ресурси та номери телефонів служб здатних надати допомогу у виявленні та лікуванні інтернет-залежності тощо.

В результаті експертного опитування виявлено основні напрямки діяльності у сфері профілактики інтернет-залежності, недостатню роботу у сфері забезпечення інформаційної безпеки дітей та профілактики інтернет-залежності, що виявляється у слабкій організації моніторингу та взаємодії суб'єктів забезпечення діяльності з профілактики кіберадикції, невелика кількість заходів, ресурсного забезпечення та кваліфікованих кадрів у сфері профілактики кіберадикції у молодіжному середовищі. Це потребує розробки комплексу заходів протидії кіберадикції та їх нормативно-правового закріплення.

РОЗДІЛ 3

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ПРОТИДІЇ ПОШИРЕННЮ КІБЕРАДИКЦІЇ СЕРЕД МОЛОДІ

3.1. Концептуальні основи формування державної політики протидії поширенню кіберадикції серед молоді

Вирішення проблеми недосконалості технологій формування та реалізації державної політики у сфері профілактики кіберадикції у молодіжному середовищі на території України вимагає: усунення недоліків нормативно-правової регламентації питань кіберадикції на державному та регіональному рівні; створення централізованого інформаційного ресурсу, забезпечення практичної діяльності у сфері профілактики інтернет-залежності на території України.

З метою усунення недостатності нормативно-правової регламентації питань профілактики кіберадикції у молодіжному середовищі на державному рівні необхідно закріпити на законодавчому рівні залежності від комп'ютерних ігор як захворювання та включення заходів щодо профілактики кіберадикції у нормативно-правові акти та плани, що реалізуються в рамках забезпечення інформаційної безпеки дітей.

Визнання кіберадикції захворюванням та включення до законодавчих актів сприятиме визнанню проблеми залежності від комп'ютерних ігор громадськістю та представниками владних структур, дозволить на законодавчому рівні розгорнути велику профілактичну програму, ініціювати дослідження в даній галузі, розробку національних та локальних нормативно-правових актів, які будуть регулювати основи використання мережі, що встановлюють вікові обмеження, обмеження розповсюдження інтернет-спільнот, відповідальність інтернет-провайдерів, популяризацію комп'ютерних ігор, розширити кількість учасників забезпечення діяльності з профілактики кіберадикції, визначити

відповідальних виконавців, законодавчо закріпити та конкретизувати їх обов'язки, порядок взаємодії та моніторингу в галузі профілактики кіберадикції.

З метою усунення недостатньої нормативно-правової регламентації питань профілактики кіберадикції на регіональному рівні необхідно включення заходів щодо профілактики інтернет-залежності в наявні державні плани та програми, що реалізуються в рамках забезпечення інформаційної безпеки дітей. Включення заходів щодо профілактики кіберадикції у державні плани дозволить на офіційному рівні визначити відповідальних виконавців, законодавчо закріпити та конкретизувати їх обов'язки, порядок взаємодії, моніторингу, сферу діяльності учасників державної політики у галузі профілактики кіберадикції, а також подолати формальний підхід до вирішення проблеми інтернет-залежності.

Таким чином, практичне вирішення проблеми недостатньої нормативно-правової регламентації питань кіберадикції на державному та регіональному рівні вимагає:

- подання пропозицій до Кабінету міністрів України про визнання залежності від комп'ютерних ігор захворюванням;
- подання пропозицій до Кабінету міністрів України про внесення заходів щодо профілактики кіберадикції в нормативно-правові акти України, що реалізуються в рамках забезпечення інформаційної безпеки дітей;
- подання пропозицій до місцевих органів влади про внесення заходів щодо профілактики кіберадикції до регіональних нормативно-правові актів, що реалізуються в рамках забезпечення інформаційної безпеки дітей.

Подання рекомендацій щодо вдосконалення нормативно-правової регламентації питань профілактики кіберадикції на державному та регіональному рівні здійснюється опосередковано, оскільки рядовий громадянин не входить до суб'єктів прямої законодавчої ініціативи. Так в якості основних шляхів подання законодавчих ініціатив слід розглядати:

- надання пропозицій депутату, що представляє відповідний виборчий округ. Подання ініціативи здійснюється шляхом запису на особистий прийом до цієї особи або напрями своїх пропозицій у письмовій формі. Після передачі

пропозицій депутат як суб'єкт законодавчої ініціативи зможе представляти інтереси громадянина у відповідній інстанції;

– звернення до органів місцевого самоврядування, які мають право виступити із законодавчою ініціативою;

– подання пропозицій до офісу Президента України. Може бути реалізовано за допомогою офіційного сайту. Звернення, пропозиції, заяви громадян можуть бути подані ними на особистому прийомі, направлені у письмовій чи електронній формі за адресами, розміщеними в розділ «Звернення громадян»;

– подання пропозицій через громадські організації.

З метою усунення недосконалості нормативно-правової регламентації питань кіберадикції у молодіжному середовищі слід використовувати подання ініціативи через петиції. Процедура подання ініціативи через петиції має певний порядок. Розміщення ініціативи на сайті Офісу Президента України в розділі «Електронні петиції».

Для створення нової електронної петиції необхідно натиснути кнопку «Подати петицію», яка знаходиться у верхньому правому куті всіх сторінок розділу «Електронні петиції». Для користувачів, які вже авторизовані на сайті, одразу з'явиться спеціальна форма для створення нової електронної петиції. Користувачі, які ще не ввійшли на сайт, повинні зробити це, перш ніж використовувати спеціальну форму для створення нової електронної петиції. На сторінці створення нової електронної петиції у спеціальній формі необхідно вказати суть звернення та текст петиції, ввести захисний код. Після натискання кнопки «Створити петицію» адміністратор сайту Офіційного Інтернет-представництва Президента України перевірить відповідність створеної електронної петиції вимогам Закону України «Про звернення громадян».

Електронна петиція, яка відповідає встановленим вимогам, оприлюднюється у розділі електронних петицій на сторінці «Триває збір підписів» протягом двох робочих днів з дня її надсилання автором (ініціатором). У разі невідповідності електронної петиції встановленим вимогам оприлюднення

такої петиції не здійснюється, про що автор (ініціатор) електронної петиції отримує повідомлення на вказану ним адресу електронної пошти. Електронна петиція, адресована Президентіві України, розглядається за умови збору на її підтримку не менш як 25 тисяч підписів громадян протягом не більше трьох місяців з дня оприлюднення петиції. Електронна петиція, яка в установлений строк не набрала необхідної кількості голосів на її підтримку, після завершення строку збору підписів на її підтримку розглядається як звернення громадян відповідно до Закону України «Про звернення громадян». Інформація про початок розгляду електронної петиції, яка в установлений строк набрала необхідну кількість голосів на її підтримку, оприлюднюється у розділі електронних петицій на сторінці «На розгляді» не пізніш як через три робочі дні після набрання необхідної кількості підписів на її підтримку.

Розгляд електронної петиції здійснюється невідкладно, але не пізніше десяти робочих днів від дня оприлюднення інформації про початок її розгляду. Про підтримку або не підтримку електронної петиції, адресованої Президентіві України, публічно оголошується Президентом України на веб-сайті Офіційного інтернет-представництва Президента України. Відповідь на електронну петицію не пізніше наступного робочого дня після закінчення її розгляду оприлюднюється у розділі електронних петицій на сторінці «З відповідями», а також надсилається у письмовому вигляді автору (ініціатору) електронної петиції. У відповіді на електронну петицію повідомляється про результати розгляду порушених у ній питань із відповідним обґрунтуванням. У разі визнання за доцільне викладені в електронній петиції пропозиції можуть бути реалізовані Президентом України шляхом прийняття з питань, віднесених до його компетенції, відповідного рішення.

Главою держави за результатами розгляду електронної петиції можуть розглядатися та вноситися в установленому порядку на розгляд Верховної Ради України законопроекти, спрямовані на вирішення порушених у петиції питань. Інформація про кількість підписів, одержаних на підтримку електронної петиції, та строки їх збору зберігається не менше трьох років з дня оприлюднення

петиції. Всі електронні петиції, які пройшли перевірку адміністратором веб-сайту Офіційного інтернет-представництва Президента України на відповідність вимогам, установленим Законом України «Про звернення громадян», включаючи петиції, які не набрали достатньої кількості підписів на їх підтримку, та петиції, які очікують на розгляд, доступні на сторінці «Архів».

Необхідно розуміти, що законодавча ініціатива є лише стадією законодавчого процесу, яка передбачає розгляд, зміну та прийняття закону. В процесі розробки законодавчої ініціативи виділяються кілька етапів:

1. Аналізуються діючі відносини та сфери їх регулювання, формулюється проблематика та предмет поправок.
2. Наводиться порівняльний аналіз регулювання аналогічних відносин у світовій практиці.
3. Вибираються механізми та норми, які планується включити до чинного законодавство.
4. Розробляється текст законопроекту.
5. Опрацьовується супровідна документація щодо нього.

Обов'язковим аспектом подання пропозицій до Кабінету Міністрів України є моніторинг, який передбачає контроль та оцінку стану поданих пропозицій державними органами.

Удосконалення практичної діяльності у сфері профілактики залежності від комп'ютерних ігор на території України здійснюється за допомогою створення централізованого інформаційного ресурсу, що дозволяє консолідувати зусилля та підвищити ефективність взаємодії учасників, забезпечення діяльності з профілактики інтернет-залежності, підвищити поінформованість населення про способи виявлення та протидії залежності, проводити моніторинг інтернет-залежності, інформатизацію населення тощо.

Оскільки ключовими виконавцями державних планів у частині щодо профілактики інтернет-залежності є Міністерство освіти і науки України, Міністерство культури та інформаційної політики України та Міністерство цифрової трансформації України, то створення сайту за узгодженням зі

співробітниками вищезазначених відомств доцільно реалізувати на базі Міністерства освіти і науки України, силами штатних спеціалістів у сфері ІТ-технологій. Створення сайту на базі Міністерство освіти і науки України дозволить значно підвищити якість збору інформації та координацію діяльності інших суб'єктів забезпечення інформаційної безпеки дітей. Використання штатних програмістів дозволить суттєво заощадити фінансові витрати на створення сайту.

3.2. Використання інформаційних ресурсів у сфері протидії поширенню кіберадикції серед молоді

Розробка веб-сайту, вимагає створення зрозумілої та коректної організації. Грамотно розроблене проектування веб-сайту надає можливість логічно структурувати роботу з його реалізації та розробки. Перед розробкою веб-сайту необхідно створити ініціативну групу, яка включатиме зацікавлених співробітників Міністерства освіти і науки України, Міністерства культури та інформаційної політики України та Міністерства цифрової трансформації України.

На Міністерство освіти і науки України покладено основний обсяг діяльності з створення сайту та поширення інформації про нього в освітніх установах. Міністерство культури та інформаційної політики України виконує функції розміщення інформації про веб-сайт у ЗМІ та мережі інтернет. На Міністерства цифрової трансформації України покладено функції щодо сприяння розробці, створення та інформаційній підтримці веб-сайту.

Для створення інтернет-ресурсу необхідні:

- чітке визначення цілей та завдань, майбутнього сайту;
- налагоджена комунікативна система, що включає як технічні, так і інші засоби, що забезпечують комунікативний процес між адміністраторами та користувачами сайту. Передбачається інформування цільової аудиторії про запуск сайту та можливість його використання. Поширення інформації буде реалізовано Міністерством освіти і науки України та іншими суб'єктами

забезпечення інформаційної безпеки дітей за допомогою соціальних мереж, блогів, публікацій у ЗМІ, поширення інформації в освітніх навчальних закладах;

- простий, зрозумілий для користувачів інтерфейс, адаптований під мобільні пристрої;

- якісне управління та взаємодія організаторів, яка вимагає активного обговорення проблем створення сайту, збору та обробки ідей, думок і т.д.;

- чітке визначення ресурсів та тимчасових рамок, необхідних для створення сайту;

- аналіз та моніторинг проведених робіт;

- високий ступінь залучення та взаємодії організаторів створення сайту.

З метою економії коштів для розробки та створення веб-сайту планується використання CMS-майданчика. CMS (Система управління змістом) є інформаційною системою, що використовується для забезпечення та організації спільного процесу створення, редагування та керування контентом. CMS складається з двох основних компонентів: програми для керування контентом (СМА) в якості зовнішнього інтерфейсу користувача, що дозволяє користувачеві додавати, змінювати та видаляти контент з веб-сайту без втручання веб-майстра, який компілює контент та оновлює веб-сайт.

Основні функції CMS: надання інструментів для створення змісту, організація спільної роботи над змістом; керування змістом: зберігання, контроль версій, дотримання режиму доступу, керування потоком документів, мультимедіа файлів тощо; публікація змісту; подання інформації у зручному вигляді для навігації та пошуку. Платформи CMS мають масу можливостей у створенні інформаційних-ресурсів, оскільки дозволяють легко додавати інформацію, розміщувати галереї, обмежити доступ до інформації, створити форум, зворотний зв'язок та т.п.

Розробка інформаційного ресурсу починається з постановки цілей та задач веб-сайту. На даному етапі необхідно визначити, призначення веб-сайту, основні цілі та завдання, які він має вирішувати, мати чітке уявлення про організацію тощо. Так основними цілями та завданнями веб-сайту є профілактика

кіберадикції, інформування населення про небезпеки, яку несе у собі залежність від комп'ютерних ігор, способах виявлення та протидії залежності, моніторинг кіберадикції та підвищення ефективності взаємодії суб'єктів діяльності з профілактики кіберадикції. Реалізація моніторингу кіберзалежності здійснюється шляхом розміщення анкет, спрямованих на виявлення Інтернет-залежності. З метою підвищення ефективності взаємодії суб'єктів діяльності з профілактики інтернет-залежності на веб-сайті розміщено форум, що значно спрощує порядок їхньої взаємодії.

Після визначення цілей та завдань необхідно визначити контент сайту. Контент сайту містить текстові, відео та медіафайли, спрямовані на профілактику кіберадикції, посилання та контакти організацій здатних надати допомогу у виявленні та запобіганні інтернет-залежності, нормативно-правові джерела, навчальні посібники та методичні рекомендації у сфері профілактики інтернет-залежності.

Важливе значення має організація інформатизації користувачів та стейкхолдерів про створення веб-сайту. Інформатизація потенційних користувачів здійснюється шляхом розміщення інформації у місцевих ЗМІ, освітніх установах та на інтернет-ресурсах суб'єктів діяльності щодо профілактики інтернет-залежності. Інформатизація стейкхолдерів про розробку та запуск проекту здійснюється шляхом розсилки листів зацікавленим співробітникам суб'єктів діяльності у сфері профілактики інтернет-залежності. Практичний етап, на якому реалізується весь функціонал веб-сайту починається зі складання технічного завдання (ТЗ), розробки дизайну або макету веб-сайту та верстки. Технічне завдання представлено в таблиці 3.1.

Під час розробки макета інформаційного ресурсу визначаються графічні елементи сайту, дизайн, колірний спектр, структура сторінок тощо. З метою структурування елементів на сторінці проводиться верстка шляхом написання HTML і CSS коду, який відповідає за розміщення елементів на сторінці.

Таблиця 3.1. Технічне завдання створення автоматизованої системи веб-сайту протидії кіберрадикації серед молоді

Розділи технічного завдання	Підрозділи технічного завдання
1	2
1. Загальні відомості.	1.1. Назва організації-замовника – Міністерство освіти і науки України. 1.2. Назва продукту - Веб-сайт. 1.3. Призначення товару. - удосконалення технологій діяльності з профілактики інтернет-залежності; - розміщення інформації в частині питань профілактики кіберрадикації; - підвищення ефективності взаємодії учасників діяльності з профілактики кіберрадикації; - здійснення моніторингу кіберрадикації; - здійснення зворотного зв'язку; 1.4. Планові терміни початку та закінчення робіт. Початок розробки – 1 лютого 2023 р. Закінчення розробки – травень-червень 2023 р.
2. Характеристика сфери застосування продукту.	2.1. Процеси та структури використання продукту. 2.2. Розроблений продукт буде застосовуватися для профілактики кіберрадикації. 2.3. Характеристика персоналу (кількість, кваліфікація, ступінь готовності). Мінімальна кількість персоналу має становити 1 штатна одиниця – адміністратор сайту. Для керування контентом сайту адміністратор повинен володіти загальними навичками роботи з персональним комп'ютером та веббраузером.
3. Вимоги до продукту розробки.	Вимоги до продукту. - Зрозумілий інтерфейс - Можливість своєчасного оновлення інформації - Зручне надання інформації користувачам - Форма зворотного зв'язку - Інтеграція з електронною поштою - адаптація продукту під мобільні пристрої 3.2. Апаратні вимоги: Мінімальні вимоги: 1 комп'ютер із процесором Intel Core i3 та вище, 2x3400 МГц, 2 Гб, 500 Гб, доступ в інтернет. 3.3. Вказівки системного програмного забезпечення (операційні системи, браузери, програмні платформи тощо). - ОС: Windows XP/7/8/10, Linux - ПЗ: Будь-який веб-браузер із включеним інтерпретатором JavaScript. Підтримка Adobe Flash Player 9 та вище 3.4. Вказує програмне забезпечення, що використовується для реалізації. FTP-клієнт FileZilla, MySQL 5.0 та вище, PHP 5.2.4 та вище, CorelDraw Graphics Suite X7, Photoshop CS6 extended 3.5. Для мережевих систем – особливості реалізації серверної та користувальницької частин. ПК адміністратора має бути підключений до локальної мережі 3.6. Формати вхідних та вихідних даних - Вхідні дані: запит користувача за цікавою інформацією - Вихідні дані: результат запити користувача 3.7. Заходи захисту інформації: - налаштування резервного копіювання; - приховування версії CMS; - захист директорій на сервері від перегляду; - надійний пароль для входу до адміністраторської частини; - своєчасне оновлення версій та плагінів.
4. Вимоги до інтерфейсу користувача.	4.1. Загальна характеристика інтерфейсу користувача. - зручний та візуально привабливий сайт; - легкість у орієнтуванні по сайту; - взаємодія користувача з адміністраторами за допомогою форми зворотного зв'язку; 4.2. Розміщення інформації на екрані, дизайн екрану. - наявність кнопок меню навігації, за допомогою яких можна перейти на сторінку. - інформаційне наповнення: текст, графічні елементи, медіафайли. - наявність інформації про організацію, адміністраторів, контактні дані. 4.3. Особливості введення інформації користувачем, подання вихідних даних. - можливість звернення користувача за консультацією за допомогою форми зворотного зв'язку; - можливість для користувача пройти тестування онлайн.

Продовження табл. 3.1

1	2
5. Вимоги до документування.	Продукт супроводжується документацією з інструкцією щодо роботи з адміністраторським інтерфейсом сайту. Документація надається адміністраторам у друкованому та електронному варіанті.
6. Порядок здачі-прийому продукту.	Лютий 2023 - розробка структури сайту, вибір технології створення. Квітень - Березень 2023 року – розробка дизайну та функціоналу сайту. Травень 2023 року – апробація сайту, технічна документація.

Примітка. Запропоновано автором.

Наступним етапом створення інформаційного ресурсу є реєстрація домену. Реєстрація домену може здійснюватися на вибраному хостингу. Робота сайту та її ефективність тісно пов'язана з наповненням контенту, тобто з графічним та текстовим вмістом. Весь вміст має включати загальні концепції веб-сайту і відповідати цілям і завданням. Після реєстрації домену здійснюється інтеграція до системи керування контентом. Інтеграція системи керування контентом дає можливість замінити стандартний шаблон CMS на свій власний. Оригінальний шаблон створюється з урахуванням реалізації свого дизайну.

Важливою складовою даного етапу є підтримка веб-сайту, яка здійснює доопрацювання, оновлення вмісту сайту, тестування та коригування помилок, актуалізацію інформації на сайті (Частота оновлень вмісту), від якої залежить поінформованість відвідувачів веб-сайту. Тестування може представляти різноманітні перевірки: перегляд веб-сайту в різних браузерах, перегляд сайту при збільшенні або зменшенні шрифту тощо. Після виявлення помилок проводиться корекція та модернізація сайту, до повного усунення помилок.

Завершальною стадією, що передуює запуску є забезпечення безпеки веб-сайту. Безпека є важливим етапом у роботі будь-якої інформаційної системи, оскільки в мережі створюються ризики, віруси та т.п. Тому для стабільного функціонування веб-сайту необхідно враховувати прості, але ефективні засоби захисту. Кожен етап проектування інформаційного ресурсу тісно пов'язаний один з одним. Правильно спроектований сайт дозволяє зберегти цілісність, реалізувати весь функціонал, організувати конверсію сайту і т.д.

Під час документування процесу розробки веб-сайту з'являється потреба у поданні логічних відносин між взаємодіями функцій та представленні

функціональної схеми розробки сайту. Функціональна схема процесу розробки сайту включає заявку на створення сайту, вимоги до сайту, технічного завдання та інструментальних засобів.

Основні характеристики веб-сайту:

1. Навігація. Важливим аспектом розробки веб-сайту є організація інтуїтивно зрозумілої системи навігації. Для створення зручної навігації по сайту використовуються кнопки, гіперпосилання та рядки меню.

2. Рівні вкладеності меню. Дають уявлення про необхідну кількість розділів, підрозділів та рубрик. Рівень вкладеності визначається мінімальною кількістю переходів до інформації, яка цікавить.

3. Контент. Планується розміщення певних матеріалів в області профілактики кіберадикції, для кожної категорії (гості, організатори, волонтери) на кожній сторінці веб-сайту.

Структура веб-сайту містить розділи для організаторів, батьків, дітей та волонтерів. На головній сторінці має відображатися у вигляді презентації про сутнісні аспекти кіберадикції, які проводяться заходи, посилання і т.п. Контент містить текстову та графічну інформацію, фото та відеоматеріал.

Інформаційний ресурс містить два ступені авторизації. Перша ступінь авторизації «гість» – не вимагає введення даних та призначена для пересічних відвідувачів сайту. Другий ступінь авторизації «організатор», призначений для державних службовців, які беруть участь у діяльності з профілактики інтернет-залежності (співробітники міністерств, місцевої адміністрації, департаментів освіти місцевих органів влади тощо).

Сторінка для організаторів вимагає авторизації та містить актуальну інформацію про заходи, нормативно-правовий блок, форум для взаємодії організаторів, можливість переглянути результати тестування тощо. Форум дозволить адміністраторам вступати у пряму взаємодію, вносити пропозиції та корективи в діяльність з профілактики інтернет-залежності. Також передбачається розсилання повідомлень про заплановані заходи.

Для відвідувачів сайту зі статусом «гість» представлені три сторінки «Батькам», «Дітям» та «Волонтерам». Гості зможуть знайти на сайті інформацію про заходи в межах профілактики інтернет-залежності, а також інформацію про організації, які здатні надати допомогу у виявленні та протидії інтернет-залежності.

Сторінка дітям містить актуальну інформацію про небезпеку кіберрадикації, способи її виявлення, заходи, які проводяться, колонку з посиланнями та контактами служб та організацій здатних надати допомогу по виявленню та запобіганню залежності, можливість пройти онлайн тестування тощо.

Сторінка батькам містить інформацію про організаторів, проведення заходів, форум, посилання та контакти служб та організацій, які можуть надати допомогу з виявлення та запобіганню залежності, можливість пройти онлайн тестування тощо.

Важливо, що гості сайту зможуть в режимі онлайн пройти тестування на наявність Інтернет-залежності у дітей. Сайт містить два посилання на анкети створені задля виявлення інтернет-залежності. Перша анкета – «Батькам», друга – «Дітям». Результати тестування визначають ймовірність наявності залежності у дитини та надають необхідні рекомендації (звернення до фахівця) у разі високої ймовірності формування залежності, що дозволить виявити залежність ще на ранній стадії. Важливим аспектом є збереження результатів анкетування у загальній базі для адміністраторів сайту. Анонімне анкетування дозволить організаторам використати результати з метою моніторингу, без прив'язки до особи респондента, а респондентам відчутти впевненість у конфіденційності особистих даних.

Наявність онлайн анкет дозволить проводити моніторинг проблеми інтернет-залежності, стежити за комп'ютерними захопленнями та уподобаннями дітей, заняттями поза мережею, оцінювати приблизну кількість залежних у регіоні та результативність профілактики. Також передбачається наявність форуму, на якому користувачі мають можливість поставити запитання, розповісти про свою проблему, поділитись особистим досвідом тощо.

Сторінка волонтерів містить актуальну інформацію про організаторів, заходи, посилання та контакти організаторів, документальну та навчальну літературу для підготовки кіберволонтерів тощо.

Таким чином, кожен охочий може стати кіберволонтером, дізнатися про заходи, взяти участь і надати допомогу в діяльності з профілактики інтернет-залежності, знайти необхідні для волонтера навчальні матеріали, методичні посібники, тематичні заняття тощо.

Також на веб-сайті розташована сторінка «Зворотній зв'язок», на якій можна задавати питання до організаторів.

Завершальним етапом є етап апробації та запуску інтернет-ресурсу. Апробація чи тестування відіграє важливу роль у процесі розробки веб-сайту. Тестування веб-сайту включає наступні пункти:

- перевірка роботи функцій веб-сайту;
- перевірка гіперпосилань;
- перевірка роботи форм (кнопки, меню, що випадає тощо);
- перевірка роботи веб-сайту в різних браузерах (Chrome, Firefox, Safari, Opera);
- перевірка валідності верстки.

Після тестування та усунення всіх помилок проводиться запуск веб-сайту та інформування користувачів про початок роботи. Каналами інформування є сайти та інтернет-ресурси організаторів, ЗМІ та освітній заклад. Основним елементом реалізації проекту по створенню інформаційного ресурсу є статут та план управління проектом. У плані управління проектом представлені основні інституційні підсистеми проекту (табл. 3.2)

Цільова структура проекту містить цілі та завдання, спрямовані на удосконалення нормативно-правової регламентації питань профілактики поширення кіберадикції в молодіжному середовищі на державному та регіональному рівні та створення централізованого ресурсу з забезпечення практичної діяльності у сфері профілактики кіберадикції на території України.

Таблиця 3.2. План управління проектом створення сайту протидії кіберадикції серед молоді

Елементи плану	Зміст завдань
План управління часом	Список робіт визначається завданнями, позначеними в цільовій структурі проекту. Терміни та результати роботи контролюються керівником проекту та визначені в мережевому графіку.
План управління командою	Ініціаторами створення інтернет-ресурсу є співробітники Міністерства освіти і науки України та ініціативна група. Зовнішні організації, які беруть участь у розповсюдженні інформації про веб-сайт, є освітні заклади та ЗМІ. При реалізації проекту учасників ініціативної групи покладено певні функції. Координацію діяльності з реалізації проекту виконують співробітники Міністерства освіти і науки України.
План управління вартістю	Реалізація проекту вимагає певних фінансових витрат, сизначених у кошторисі проекту.
План управління комунікацією	Реалізація проекту включає зовнішню та внутрішню комунікаційна структура.
План управління якістю	Етап перевірки якості повинен включати наступні пункти: <ul style="list-style-type: none"> - перевірка працездатності сайту; - тестування елементів веб-сайту, що розробляється; - перевірка швидкості завантаження елементів веб-сайту; - тестування на сумісність із різними браузерами та операційними системами; - тестування на доступність; - тестування юзабіліті; - перевірка на безпеку.
План управління ризиками	Ризики представлені у плані управління ризиками проекту

Примітка. Запропоновано автором.

Генеральною метою проекту є вдосконалення технологій формування та реалізації державної політики у сфері профілактики кіберадикції у молодіжному середовищі в Україні. В цілому систсему цілей можна представити таким чином

1. Удосконалення нормативно-правової регламентації питань кіберадикції.

1.1. Усунути недоліки нормативно-правової регламентації питань кіберадикції на державному рівні.

1.1.1 Сформувати пакет пропозицій щодо визнання кіберадикції захворюванням та включенням заходів щодо її профілактики у нормативно-правові акти, що реалізуються у сфері забезпечення інформаційної безпеки дітей.

1.1.2. Розмістити пропозиції щодо визнання кіберадикції захворюванням та включити заходи щодо її профілактики до національних нормативно-правових актів, які реалізуються у сфері забезпечення інформаційної безпеки дітей.

1.1.3. Здійснювати контроль розгляду та реалізації поданих пропозицій.

1.2. Усунути недоліки нормативно-правової регламентації питань кіберадикції на території України.

1.2.1. Розробити проект пропозицій щодо включення заходів з профілактики кіберадикції до регіональних нормативно-правових актів, програм та планів, які реалізуються в рамках забезпечення інформаційної безпеки дітей.

1.2.2. Розмістити пакет пропозицій щодо включення заходів з профілактики кіберадикції до регіональних нормативно-правових актів.

1.2.3. Здійснювати контроль розгляду та реалізації поданих Пропозицій.

2. Створення централізованого ресурсу щодо забезпечення практичної діяльності у сфері профілактики кіберадикції на території України

2.1. Формування ініціативної групи.

2.1.1. Записатися на прийом до Заступника міністра освіти і науки України

2.1.2. Внести пропозиції щодо створення веб-сайту із забезпечення практичної діяльності у сфері профілактики кіберадикції на території України на базі Міністерства освіти і науки України.

2.1.3. Внести пропозиції щодо формування ініціативної групи з створення веб-сайту із суб'єктів реалізації державної політики у сфері профілактики кіберадикції у молодіжному середовищі.

2.1.4. Підготувати листи щодо формування ініціативної групи суб'єктам реалізації державної політики у сфері профілактики кіберадикції у молодіжному середовищі.

2.1.5. Надіслати листи з пропозицією про формування ініціативної групи суб'єктам реалізації державної політики у сфері профілактики кіберадикції у молодіжному середовищі.

2.1.6. Узгодити участь суб'єктів забезпечення діяльності з профілактики кіберадикції у створенні та просуванні веб-сайту.

2.1.7. Підготувати проект порядку взаємодії учасників ініціативної групи.

2.1.8. Узгодити проект порядку взаємодії учасників ініціативної групи.

2.1.9. Затвердити проект порядку взаємодії учасників ініціативної групи.

2.2. Розробка веб-сайту.

2.2.1. Призначити ІТ-фахівців Міністерства освіти і науки України у команду проекту для створення веб-сайту.

2.2.2. Визначити зміст та контент веб-сайту.

2.2.3. Розробити макет веб-сайту.

2.3. Створення веб-сайту.

2.3.1. Здійснити верстку веб-сайту.

2.3.2. Зареєструвати домен веб-сайту.

2.3.3. Здійснити інтеграцію в систему керування контентом.

2.3.4. Здійснити тестування та коригування помилок.

2.4. Забезпечення безпеки веб-сайту.

2.4.1. Здійснити перевірку компонентів системи на вразливості перед кожним релізом.

2.4.2. Забезпечити безпеку комп'ютерів розробників.

2.4.3. Переконались у хешуванні паролів з використанням відповідного криптоалгоритма.

2.4.4. Встановити обмеження на структуру даних, які користувачі можуть надсилати в систему.

2.4.5. Забезпечити захист від DDoS-атак.

2.4.6. Використати надійний хостинг.

2.4.7. Проводити регулярне резервне копіювання веб-сайту та всіх важливих даних.

2.4.8. Використовувати надійні паролі та захист від перебору паролів.

2.5. Запуск веб-сайту.

2.5.1. Розмістити інформацію про запуск веб-сайту на інтернет-ресурсах учасників реалізації проекту.

2.5.2. Розмістити інформацію про запуск веб-сайту у національних та регіональних ЗМІ.

2.5.3. Поширити інформацію про запуск веб-сайту в освітні установи.

2.5.4. Здійснити запуск веб-сайту.

- 2.5.5. Здійснити повторну перевірку працездатності веб-сайту.
- 2.5.6. Підготувати листи про запуск веб-сайту для стейкхолдерів.
- 2.5.7. Надіслати листи стейкхолдерам про запуск веб-сайту.
- 2.5.8. Здійснювати розвиток сайту.
- 2.5.9. Здійснювати просування сайту .

Характеристика типів ресурсів, які залучатимуться для реалізації проекту представлена в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 Характеристика типів ресурсів, які залучатимуться для розробки веб-сайту протидії кіберадикції

Тип ресурса	Коментарі
Інтелектуальні	Основні суб'єкти проектної діяльності мають необхідний рівень знань і компетенцій, для реалізації проекту.
Матеріальні	Проектна команда має в своєму розпорядженні приміщення, технічні засобами (комп'ютер, інтернет) та необхідним канцелярським приладдям.
Фінансові	Кошти Міністерства освіти і науки України
Професійні	Професійно-кваліфікаційний рівень проектної команди відповідає цілям та завданням проекту, тому що до складу команди входять фахівці Міністерства освіти і науки України у сфері забезпечення інформаційної безпеки дітей, а також фахівці у сфері ІТ-технологій.
Правові	- нормативно-правові акти, у сфері забезпечення інформаційної безпеки дітей та в тому числі профілактики кіберзалежності; - регіональні нормативно-правові акти, у сфері забезпечення інформаційної безпеки дітей та в тому числі профілактики кіберзалежності; - порядок взаємодії учасників ініціативної групи; - Положення про Міністерство освіти і науки України
Управлінські	Наявність менеджера проекту.
Морально-вольові	Проектна команда готова до впровадження інновацій у діяльність з профілактики кіберадикції біля РД.
Інформаційні	Проектна команда має доступ до систем інформаційно-правового забезпечення, автоматизованих систем, ЗМІ та інформаційним ресурсам міністерств – учасників ініціативної групи.
Технологічні	При реалізації проекту застосовуються організаційно-управлінські, кадрові та інформаційні технології.

Примітка. Запропоновано автором.

Оскільки реалізація проекту пов'язана з деякими ризиками, потрібен план управління можливими ризиками проекту. План управління ризиками проекту представлено у таблиці 3.4.

Практично всі ризики проекту оцінюються як середні чи низькі. З метою запобігання виявленим ризикам передбачені заходи, які сприяють зниженню ймовірності їх появи, або повного усунення.

Таблиця 3.4. План управління ризиками проекту створення сайту протидії кіберадикції серед молоді

Вид ризику	Величина ризику	Протиризові заходи	
		Заходи по попередженню ризикових подій	Дії у випадку настання ризикової події
Організаційно-управлінський ризик (завантаженість членів проектної команди повсякденною робочою діяльністю, неможливість виконання завдання)	Середній	Планування навантаження на кожного члена команди	Перенаправити виконання завдання на іншого члена команди
Організаційно-управлінський ризик (відмова Міністерство освіти і науки України виступати замовником проекту – розробляти сайт)	Середній	Підкріпити обґрунтування необхідності розробки веб-сайту з метою вдосконалення діяльності з профілактики інтернет-залежності	Надіслати звернення Міністру
Тимчасовий ризик (відставання по термінам)	Середній	Формування резервів часу	Резерви часу
Фінансовий ризик (відсутність коштів на придбання обладнання)	Середній	Запланувати витрати на придбання канцелярії, виплати премій учасникам проекту та обслуговування веб-сайту на фінансовий рік	Надіслати заявку на додаткове фінансове забезпечення до Міністерства освіти і науки України
Організаційний ризик (відмова суб'єктів забезпечення діяльності з профілактики інтернет-залежності)	Низький	Затвердження порядку взаємодії суб'єктів забезпечення діяльності з профілактики інтернет-залежності	Узгодження взаємодії проектної команди та суб'єктів забезпечення діяльності з профілактики інтернет-залежності

Примітка. Запропоновано автором.

Моніторинг проекту як оціночна процедура, яка проводиться по спеціальній технології, включає:

– попередню експертизу проекту (оцінка ефективності проекту на стадії його планування). Попередня експертиза проекту, виявляється в оцінці основних структурних позицій проекту, що виділяються на етапах його життєвого циклу, як критерії оцінки включає актуальність та обґрунтованість проблеми, склад та структуру цільових груп, наявність стратегічного задуму проекту, логіку

побудови цільової структури, повноту та аналіз представлених ресурсів, реалістичність проекту тощо;

– поточну оцінку ефективності проекту в процесі його реалізації в цілях відстеження проміжних результатів включає своєчасність виконання завдань, відстеження та контроль змін, контроль витрат тощо;

– підсумкову оцінку проекту. Показником підсумкової оцінки проекту виступає аспект ефективності effectiveness – результативність, розглядається з огляду співвідношення цілей і результатів.

Таким чином підсумкова оцінка ефективності проекту полягає в оцінці ефективності проекту з точки зору співвідношення цілей та результатів. Для оцінки ефективності проекту виділяються різні критерії, що представлені у таблиці 3.5.

Таблиця 3.5. Технологія оцінки ефективності реалізації проекту створення сайту протидії кіберрадикації серед молоді

Критерії оцінки ефективності проекту	Інструмент оцінки ефективності проекту	Метод оцінки ефективності проекту	Примітка
Відвідування веб- сайту	Дані коду сторінок сайту	Дані за результатами відвідування сайту	100 осіб в день і більше
Кількість переходів на інтернет-ресурси Міністерств, які приймають участь в діяльності профілактики кіберрадикації	Дані кода веб- сайту	Дані за результатами розгрузки перехресних посилань на сайтах Міністерств	100 осіб в день і більше
Кількість користувачів, які пройшли тестування на веб-сайті	Звіт по результатам тестування по виявленню кіберрадикації	Аналіз даних за кількістю пройдених тестів	200 осіб в місяць і більше
Кількість скачувань документів та медіаконтенту з сайту	Дані коду сторінок сайту	Дані за результатами скачувань з сайту	10 осіб в день і більше

Примітка. Запропоновано автором.

В результаті реалізації проекту проведено аналіз законодавчої практики, який показав недосконалість нормативно-правової регламентації питань профілактики кіберрадикації у молодіжному середовищі на державному та регіональному рівні. Аналіз практичної реалізації державної політики у сфері

профілактики кіберадикції в молодіжному середовищі показав її неефективність. Нами запропоновано до реалізації проект створення сайту протидії кіберадикції серед молоді з метою усунення виявлених недоліків. За масштабом проект є невеликим, оскільки характеризується невеликим складом команди, термінами реалізації та наявністю одного менеджера проекту. За терміном реалізації проект є короткостроковим, оскільки займає 94 робочі дні. За кінцевим результатом проект є соціальним, оскільки не спрямований на отримання прибутку. Таким чином, практична значимість проекту полягає в його позитивних соціальних наслідках, серед яких профілактика кіберзалежної поведінки.

ВИСНОВКИ

Таким чином, магістерська робота присвячена розв'язанню важливого наукового завдання, пов'язаного із формування державної політики протидії поширенню кіберадикції серед молоді в Україні. Основні висновки і пропозиції дослідження зводяться до такого:

1. Встановлено, що на сьогодні не сформовано спільної думки щодо розуміння визначення кіберадикції як нового соціального явища, яке викликане термінологічною різноманітністю дефініцій кіберадикції. Аналіз теоретико-методологічних підходів до вивчення кіберадикції показав, що у сучасних наукових джерелах проблема комп'ютерної ігрової залежності розглядається з позицій психологічного, соціологічного, аддиктологічного, медичного та правового підходу. Різноманітність підходів до вивчення проблеми кіберадикції, наявність різних поглядів та протилежні точки зору свідчать про складність феномена кіберадикції і є причиною різних думок щодо розв'язання проблеми залежності від комп'ютерних ігор та Інтернет-контенту.

2. Державну політику у сфері профілактики кіберадикції у молодіжному середовищі слід розглядати як: цілеспрямовану діяльність органів державної влади, яка є системою принципів і заходів нормативно-правового, економічного, інформаційно-освітнього, організаційного, управлінського та іншого характеру; взаємодію органів державної влади з інститутами громадянського суспільства та громадян; профілактичний напрямок державного політики у сфері своєчасного виховання медіаграмотності у молоді; створення умов державою для ефективної самореалізації та підвищення рівня потенціалу молоді з метою протидії розповсюдженню залежності від комп'ютерних ігор. В свою чергу, під профілактикою кіберадикції слід розуміти комплекс заходів, спрямованих на запобігання виникненню та поширення залежності від комп'ютерних відеоігор, усунення причин її появи, забезпечення та збереження фізичного та психічного здоров'я людей під час роботи у віртуальному середовищі.

3. Аналіз Інтернет-ресурсів суб'єктів реалізації державної політики України у сфері профілактики кіберадикції в молодіжному середовищі показав дефіцит, а в деяких випадках і повну відсутність інформації щодо профілактики інтернет-залежності, високу щільність інформації, заплутану навігацію сайтів, відсутність адаптації більшості офіційних інформаційних ресурсів під сучасні мобільні пристрої. Крім того, проведене дослідження засвідчило повну відсутність державних цільових програм і документів, які б законодавчо закріплювали визначення кіберадикції та визначали засоби її профілактики та протидії поширенню в молодіжному середовищі.

4. Було проведено опитування батьків і дітей спрямоване на виявлення підлітків, залежних від мережі інтернет та комп'ютерних ігор, яке засвідчило, що явні ознаки інтернет-залежності виявляють 11,21% опитаних, а 38% респондентів, перебувають у групі ризику виникнення залежності, що є досить високим показником, і може свідчити про необхідність формування та реалізації державної політики у сфері профілактики кіберадикції у молодіжному середовищі.

Результати проведення експертного опитування свідчать, що основою реалізації практичної діяльності з профілактики інтернет-залежності є проведення уроків та занять з безпеки в Інтернеті. В якості ключових проблем, що перешкоджають реалізації діяльності з профілактики кіберадикції в Україні експертами названо: недоліки нормативно-правового регулювання питання профілактики кіберадикції, на регіональному та національному рівні; відсутність програми забезпечення інформаційної безпеки дітей, що включає заходи щодо профілактики інтернет-залежності; брак ресурсного забезпечення діяльності у сфері профілактики кіберадикції; дефіцит кваліфікованих кадрів в сфері забезпечення інформаційної безпеки.

5. В якості основних рекомендацій щодо підвищення ефективності реалізації державної політики України у сфері профілактики кіберадикції у молодіжному середовищі визначено: створення опрацьованої програми забезпечення інформаційної безпеки дітей, що включає заходи щодо

профілактики Інтернет-залежності; організація підготовки та залучення кваліфікованих кадрів у сфері забезпечення інформаційної безпеки; збільшення фінансування у сфері забезпечення інформаційної безпеки дітей.

6. Розроблено проект щодо вдосконалення формування та реалізації державної політики у сфері профілактики кіберадикції у молодіжному середовищі, результатом якого стало створення інформаційного ресурсу, спрямованого на профілактику інтернет-залежності та вдосконалення питань нормативно-правової регламентації профілактики поширення кіберадикції у молодіжному середовищі на національному та регіональному рівнях. В результаті реалізації проекту очікується зростання рівня усвідомлення та сприйняття кіберадикції як захворювання молоддю та їх батьками, нормативно-правове закріплення досліджуваного феномену та розробка національних та регіональних програм, спрямованих на профілактику та протидію поширенню ігрової залежності та залежності від інтернет-контенту.

Опрацьовані в роботі теоретичні положення та практичні пропозиції доведені до рівня рекомендацій можуть слугувати основою протидії поширенню залежності від гаджетів в молодіжному середовищі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Асєєва Ю. О. Взаємозв'язок кібер-адикції з алекситимією у юнаків. *Український журнал «Чоловіче здоров'я, гендерна та психосоматична медицина»*. 2020. № 1–2(10–11). С. 98–105.
2. Асєєва Ю. О. Виявлення особистісних характеристик кібер- адиктів у підлітковому та юнацькому віці. *Проблеми сучасної психології*. 2020. № 2, С. 11–29.
3. Асєєва Ю. О. Кіберадикції молоді як проблема ХХІ століття: монографія. Львів. «Орал» 2020. 414с.
4. Асєєва Ю. О. Кіберкомунікативна залежність від соціальної мережі Instagram як проблема сучасної молоді. *«Габітус»*. 2020. № 14, С.152–158.
5. Асєєва Ю. О. Комп'ютерна залежність, Інтернет залежність та кібер-адикції (історичний огляд дефініції). *Психологічний часопис*. 2020. Т.6. №. 6. С. 57–65. DOI (Issue):
6. Баева Л. В. Виртуализация жизненного пространства человека и проблемы интернетигровой зависимости (IGD). *Виртуальное пространство и жизненные миры человека*. 2016.№ 1 (11).С. 8–19.
7. Бартків О., Махновець В. Вивчення схильності студентів до Інтернет-адикції. *Молодь і ринок*. 2018. № 2 (121). С. 141–146.
8. Белінська О. П. Дитина і комп'ютер: психологічні реалії віртуального світу. *Психолог. Шкільний світ*. 2016. № 46. С. 27–29.
9. Білоущенко В. В., Чарнецька Р. Т. Психологічні особливості інтернет-залежності в підлітковому віці. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Психологічні науки*. 2013. № 1. С. 33–36.
10. Блейхер В. М. Толковый словарь психиатрических терминов. Воронеж : НПО «МОДЭК», 1995.640 с.
11. Большой психологический словарь под ред. Б. Г. Мещерякова. Текст: электронный. *Академик: [сайт]*. URL: <https://psychology.academic.ru/6303>
12. Бондаровська В. М. Психологічні аспекти використання комп'ютера: небезпека нових інформаційних технологій та розвиток здібностей дітей за

- допомогою комп'ютера. *Психолог. Шкільний світ*. 2017. № 25 (169). С. 64.
13. Боронина Л. Н. Основы управления проектами : учебное пособие. Екатеринбург : УрФУ, 2015. 112 с.
 14. Бузина Т. С. Психологическая модель профилактики зависимости от психоактивных веществ и сочетанных с ней парентеральных инфекций : спец. 19.00.04 «Медицинская психология» : дис. ... д-ра псих. наук; Московский гос. мед. стам. ун-т им. А. И. Евдокимова. Москва, 2015. 392 с.
 15. Вакуленко О. В., Гнатюк В. В. Формування безпечної поведінки підлітків в інтернет-мережі як психолого-педагогічна проблема. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*, № 42 (2). 2014. 360 с.
 16. Вакуліч Т. М. Психологічний аналіз змісту та напрямів вивчення Інтернет-залежності. *Науковий часопис НПУ ім. М. П. Драгоманова*. 2017. № 16 (40). С. 111–118.
 17. Варламова С. Н. Интернет-зависимость молодежи мегаполисов: критерии и типология. *Мониторинг общественного мнения*. 2015. № 2 (126). С. 165–182.
 18. Войскунский А. Е. Актуальные проблемы психологии зависимости от Интернета. *Психологический журнал*. 2004. № 1. С. 90–100.
 19. Гаврищак Л. І., Мащак С. О. Інтернет-залежність як чинник девіантної поведінки. *Проблеми загальної та педагогічної психології*: зб. наук. пр. 2012. 13, ч. 5. С. 56–63.
 20. Данько Ю.А. Соціальні мережі як форма сучасної комунікації : плюси і мінуси. *Сучасне суспільство*. 2012. № 2. С. 179–184.
 21. Доддс Л. М. Психическая беспомощность и психология аддикции. *Психология и лечение зависимого поведения*. Под ред. С. Даулинга. Пер. с англ. Р. Р. Пер. Муртазина. М.: «Класс», 2000. 240 с.
 22. Дорожкін В. Р. Символічне конституювання суб'єкту як результат психотерапії. *Проблеми сучасної психології*. 2018. № 1. С. 47–53.

23. Дорохов О. В., Тарасов О. В., Моїсіл І. Проблема комп'ютерної та Інтернет-залежності молоді в інформаційному суспільстві. *Системи обробки інформації*. 2012. № 4. С. 285–288.
24. Елишев С. О. Социология молодежи. *Вестник Московского Университета*. 2017. № 18. С. 200–223.
25. Епифанова В. С. Взгляд на проблему компьютерной зависимости. *Проблемы и перспективы развития современной медицины*. 2019. № 8(8). С. 40–42.
26. Змановская Е. В. Структурно-динамическая концепция девиантного поведения. *Вестник ТГПУ*. 2013. № 5 (133). С. 189–195.
27. Ільницька Л. А. Шляхи здійснення психологічного супроводу осіб, залежних від інтернету, в юнацькому віці. *Наука і освіта : наук.-практ. журн. півд. наук. центру НАПН України*. 2012. № 11. С. 57–61.
28. Ісакова Т. О. Інтернет-залежність як новий феномен сучасного світу: сутність і проблеми. К.: НІСД, 2018. 47 с.
29. Камінська О. В. Апробація програми корекції залежності від комп'ютерних онлайн-ігор. *Теоретичні і прикладні проблеми психології: зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля*. 2015. № 1 (36). С. 168-174.
30. Камінська О. В. Психологічні основи інтернет-залежності молоді. дисер докт психол н. 19.00.07 педагогічна та вікова психологія. Одеса. 2016. 478 с.
31. Кожевникова О. В. Психологические особенности интернет-зависимых пользователей. *Вестник Удмуртского университета. Серия «Философия. Психология. Педагогика»*. 2012. № 3. С. 99–103
32. Козырь Н. С. Индустрия видеоигр в современной отраслевой экономике. *Regional Economics: Theory and Practice*. 2017. №. 15. (5). С. 953–966.
33. Конвенція про права дитини. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_021

34. Кошечко Н. Комп'ютерна залежність студентів ВНЗ як прояв внутрішньоособистісних конфліктів. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогіка*. 2015. № 2. С. 38-43.
35. Кудашкіна О. З. Кіберсоціалізація як новий вид соціалізації у віртуальному середовищі. *Соціальна педагогіка: теорія та практика: Методичний журнал*. Луганськ: Видавництво ЛНПУ ім Тараса Шевченка «Альма матер». 2012. № 1. С. 12–18. [Електронний ресурс] Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Sptp/2011_1/2.pdf
36. Менделевич В. Д. Зависимость как психологический и психопатологический феномен (проблемы диагностики и дифференциации). *Вестник клинической психологии*. 2003. №2. С. 153–158.
37. Мотречко В. В. Молодь як суб'єкт державотворчих процесів: теоретичні засади. URL: <http://www.kbuara.kharkov.ua/e-book/apdu/2014-2/doc/7/04.pdf>
38. Найдьонова Л. А. Кібер-буллінг підлітків (віртуальний терор) як новітній феномен інформаційної доби : теоретико-методичні засади подолання і профілактики. *Практична психологія та соціальна робота*. 2017. № 8. С. 10–18.
39. Про Стратегію розвитку державної молодіжної політики на період до 2020 року: Указ Президента України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/532/2013>.
40. Про схвалення Концепції Державної цільової соціальної програми «Молодь України» на 2016–2030 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України. URL: <https://www.kmu.gov.ua/ua/npras/248528402>
41. Результаты исследований игрового рынка. Текст: электронный. Newzoo [сайт]. URL: <https://newzoo.com/insights/articles/newzoo-games-market-numbers-revenues-and-audience-2020-2023/>
42. Ржевський Г. М. Аналіз особистісних особливостей та причин Інтернет-залежності у студентів вищих навчальних закладів. *World Science*. № 1(29), Т. 5. 2018. С. 50–60.

43. Рюмина Е. В. Южные регионы России: социально-экономический анализ качественных характеристик населения. *Региональная экономика*. 2020. № 3 (59). С. 19–26.
44. Соломзес Дж. А. Наркотики и общество. М. : Иллойн, 1998., 218 с.
45. Становище дітей в світі, 2019 рік: звіт. UNICEF. 2019. URL: <https://www.unicef.org/ukraine/uk>.
46. Турецька Х. І. Особливості віртуальної самопрезентації схильних до Інтернет-залежності. *Тези звітної наукової конференції філософського факультету*. Львів: Видавничий центр ЛНУ імені Івана Франка, 2010. № 7. С. 269–272.
47. Чебикін О. Я. Вплив комп'ютерної діяльності на емоційну сферу студентів. *Наука і освіта*. 2015. № 3. С. 126–134.
48. Шаронов А.В. Молодежная политика в свете концепции устойчивого развития. *Социально-политический журнал*. 1996. №6. С. 143–149.
49. Adel M. Mohammad A. Understanding compulsive social media use: The premise of complementing self-conceptions mismatch with technology. *Computers in Human Behavior*. 2016. P. 75–81.
50. Ahmadi J., Amiri A., Ghanizadeh A. Prevalence of addiction to the internet, computer games, DVD, and video and its relationship to anxiety and depression in a sample of Iranian high school students. *Iranian journal of psychiatry and behavioral sciences*. 2018. Vol. 8. P. 75–80.
51. Ahn D.H. Korea1 policy on treatment and rehabilitation for adolescents' Internet-addiction . International Symposium on the Counseling and *Treatment of Youth Internet-addiction*. Seoul, Korea. 2007. P. 49.
52. Akin A., Iskender M. Internet-addiction and depression, anxiety and stress. *International Online Journal of Educational Sciences*. 2017. P. 138–148.
53. Alizamar A., Ifdil I., Taufik T., Syahniar S. Measuring Internet- addiction: adaptation and validation of the Chen Internet-addiction Scale (CIAS) on Indonesian version. *Journal of Physics: Conference Series*. 2018. P. 11-14.
54. Bernd L., Sariyska R. Life satisfaction and problematic Internet use: Evidence for

- gender specific effects. *Psychiatry Research*. 2016. P. 238.
55. Biddiscombe R.J. Exploring the perceived usefulness of practical food groups in day treatment for individuals with eating disorders. *Australian occupational therapy journal*. 2017. doi: 10.1111/1440-1630.12442.
 56. Billieux J., Maurage P., Lopez-Fernandez O., Kuss D., Griffiths M. Can disordered mobile phone use be considered a behavioral addiction? An update on current evidence and a comprehensive model for future research. *Current Addiction Reports*. 2015. P. 156–162.
 57. Blachnio A., Przepiorka A. Be Aware! If You Start Using Facebook Problematically You Will Feel Lonely: Phubbing, Loneliness, Self-esteem, and Facebook Intrusion. *A Cross-Sectional Study, Social Science Computer Review*. 2018. P. 70–78.
 58. Bösche W. Serious Games und Bildung. *30 Jahre Privatfernsehen, 20 Jahre FSF*. 2014. C. 62.
 59. Coussée F., Verschelden G., Williamson H. The History of Youth Work in Europe: *Relevance for Youth Policy Today*, Volume 3. Strasbourg, 2012. P. 7– 30.
 60. Demanuele J. Youth Policy in Luxembourg: *Report by an International Panel of Experts Appointed by the Council of Europe*. Strasbourg, 2002. P. 15– 17
 61. Denstad F.Y. Youth Policy Manual: How to Develop a National Youth Strategy. Strasbourg, 2009. P. 13.
 62. Goldberg I. Internet addiction disorder. *Cyber Psychol. Behavior*. 1996. № 3 (4). P. 403–412.
 63. Huang X., Zhang H., Li, M., Wang J., Zhang Y. Mental health, personality, and parental rearing styles of adolescents with Internet-addiction disorder. *Cyberpsychol. Behav. Soc. Netw.* 2010. P. 401–406.
 64. Huebner E. S. Attachment relationships and adolescents' life satisfaction: some relationships matter more to girls than boys. *Psychology in the Schools*. 2018. Vol. 4. P. 177–190.
 65. Introduction to Youth Policy: Swedish and Turkish Perspectives. Oslo, 2009. P. 5-7.

66. King D. L. Toward a consensus definition of pathological video-gaming: a systematic review of psychometric assessment tools. *Clin Psychol Rev.* 2013. № 33. P. 331–342.
67. Király O., Nagygyörgy K., Koronczai B., Griffiths M.D. Assessment of problematic Internet use and online video gaming. *Mental health in the digital age: Grave dangers, great promise.* 2017. P. 46–68.
68. Kit-Aun T. The Effects of Personal Susceptibility and Social Support on Internet-addiction: an Application of Adler's Theory of Individual Psychology. *International Journal of Mental Health and Addiction.* 2018. P. 6–16.
69. Les jeunes, cogneurs ou souffre-douleurs? Rapport de la Commission fédérale de la jeunesse. Paris, 1998. P. 15.
70. Magali D. Internet-addiction: a descriptive clinical study of people asking for help in rehabilitation treatment center in Quebec: exploratory study. 2014. P. 147.
71. Magoon M. E. Parental modeling, attachment, and supervision as moderators of adolescent gambling. *Journal of Gambling Studies.* 2018. P. 1–22.
72. Nissen C. Youth Policy in the Netherlands: *A Report.* Strasbourg, 2000. P. 17– 18.
73. Orzack M. H. The symptoms of computer addiction. URL: <http://www.psychiatrictimes.com>
74. Petkovic S., Williamson H. Youth policy in Greece: Council of Europe international review. Strasbourg, 2015
75. Shaffer H. J. Computer-addiction: A Critical Consideration. *Amer. J. Orthopsychiatry.* 2012. Vol. 70, № 2. P. 162–168.
76. Wolf M. Youth Policy in Norway: *Report by the International Team of Experts Appointed by the Council of Europe.* Strasbourg, 2004. P. 19.
77. World Programme of Action for Youth. Department of Economic and Social Affairs Youth. 2019. URL: <https://www.un.org/development/desa/youth/world-programme-of-action-for-youth.html>.
78. Youth 2030 the United Nations Youth Strategy. Envoy on Youth. 2019. URL: <https://www.un.org/youthenvoy/2013/08/unesco-united-nations-educational-scientific-and-cultural-organization/>

Виконав: студент магістратури
за спеціальністю 281 Публічне
управління та адміністрування
заочної форми навчання

_____ В.В. Барановський

Науковий керівник:

Професор кафедри публічного
управління та адміністрування,
д.е.н., доцент

_____ А.Д. Войцешук

Робота допущена до захисту:

завідувач кафедри публічного
управління та адміністрування,
д.держ.упр., доцент

_____ Е.В. Щепанський